Туркистон бир, ватан бир

ТУРКИСТОН

Ёшларнинг ижтимоий-сиёсий газетаси

1993 йил 30 январь • Шанба • № 13 (14041) تركستان TURKİSTAN Нархи 5 сўм.

ПРЕЗИДЕНТ И. КАРИМОВ ШВЕЙЦАРИЯДА

28 январь куни эрта тонгда Президент Ислом Каримов Давосдаги жаҳон иқтисодий анжумани ишида қатнашиш учун Швейцарияга жўнаб кетди. Тошкент аэропортида президентни Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси Шавкат Йўлдошев, Бош вазир Абдулҳошим Муталов ва бошқа расмий кишилар кузатиб қолдилар.

АМУДЕК ЖЎШҚИН, ОРОЛДЕК МУҚАДДАС

Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат Маданият институтида қорақалпоғистонлик меҳмонларни самимий кутиб олдилар.

Кечага Ўзбекистон Ёзувчилар Уюшмасининг биринчи котиби, Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол раислик қилди.

Йиғинда иштирок этган Қорақалпоғистон Ёзувчилар Уюшмасининг раиси, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Тўлепберген Қаипбергенов ва бошқалар сўзга чиқиб, ўзларининг она юрт ҳақида ёзган энг яхши шеърлардан ўқиб бердилар.

Л. НАМОЗОВА.

* * *

Қорақалпоғистон Республикасининг Тошкентда ўтказилаётган маданият кунлари муносабати билан Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги мажлислар залида қорақалпоғистонлик зиёли ва арбоблар иштирокида матбуот конференцияси бўлиб ўтди.

(Ўз мухбиримиз).

* * *

Ўзбекистонда катта муваффақият билан ўтган Қорақалпоғистон республикаси маданият кунлари Йўлдош Охунбобоев номидаги халқлар Дўстлиги ордени Тошкент Тўқимачилик ва енгил саноат институтида ҳам бўлиб ўтди.

Кечага «Мукаллес» дастаси ва «Ойкулаш» ашула ва рақс ансамбли файз киритиб турди.

А. АБДУҒАФФОРОВ.

* * *

Тошкентда ўтказилган қорақалпоқ маданияти кунларининг қатнашчилари 29 январь куни Алишер Навоий номидаги кошонага келдилар. Уларни залда ҳозир бўлган маданиятимиз, шаҳар жамоатчилигининг намояндалари, санъат мухлислари самимий кутиб олдилар. Тантанали мажлисни Ўзбекистон Бош вазирининг ўринбосари, мазкур тадбирни ўтказиш ташкилий қўмитасининг раиси М. Қорабоев очди. У қорақалпоқ кунлари муваффақиятли ўтганлигини таъкидлаб, қорақалпоқ маданияти намояндаларини Ўзбекистон Республикаси фахрий унвонлари ва фахрий ёрлиқлари билан мукофотлаш тўғрисида Президент Ислом Каримов имзо чеккан фармонни ўқиб эшиттирди, мукофотланганларни самимий табриклади.

Минбарга Қорақалпоғистон Олий Кенгашининг раиси У. Аширбеков кўтарилади.

— Азиз дўстлар, биродарлар, — деди у. — Беш кун кўз очиб юмгунча ўтиб кетди. Энди биз унинг натижалари кутилганидан ҳам зиёда бўлганини, кўзланган мақсадга эришилганини айта оламиз. У нафақат маданият байрами бўлди, айни вақтда икки қардош халқнинг чинакам биродарлик тантанасига айланиб кетди.

— Ижодкорлар қатори Қорақалпоғистондаги айрим маҳаллаларнинг вакиллари келгани кўнгилдагидек иш бўлди, — деди республика «Маҳалла» хайрия жамғармасининг раиси Ш. Темуров. — Президентимиз ташаббуси билан тузилган «Маҳалла» хайрия жамғармаси жойларда осойишталик, тинчлик-хотиржамлик, тотувлик бўлишига, республикамиздаги маҳаллалар ўртасида алоқа боғлаб, ҳамкорлик қилишига катта аҳамият бермоқда. Шу маънода Нукус шаҳар маҳаллалари фаоллари билан суҳбатларимиз, ўтказилган учрашувлар ғоят самарали бўлди, ўзаро ҳамкорлик тўғрисида шартномалар тузилди.

Қорақалпоқ маданияти кунлари қизғин ўтди.

СЎНГГИ ХАБАР

ТУРКИЯДАГИ БУЮК ЭЛЧИМИЗ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов фармонига биноан жумҳуриятимиз ташқи ишлар вазири бўлиб ишлаб келган Убайдулла Аббосович Абдураззоқов эгаллаб турган лавозимидан озод этилди ва у Ўзбекистон Республикасининг Туркиядаги фавқулодда ва мухтор элчиси этиб тайинланди. Унга фавқулодда ва мухтор — буюк элчи унвони берилди.

ЖУРНАЛИСТЛАР ЛОТЕРЕЯСИ

Журналистларнинг халқаро бирдамлик лотереяси 1992 йилги тиражининг Москвада бўлиб ўтган ўйинлари ютуғининг жадвали чиқди. У «Труд» газетасининг 28 январь сонида эълон қилинди.

Омадингизни берсин!

ТАЛАБАЛАР ФЕСТИВАЛИ БЎЛАДИ

Ўзбекистон талабалар жамғармасининг ташаббуси билан республикамиз талаба-ёшларининг ёзги фестивали ўтказиладиган бўлди. Куни кеча Фарғона техника институтида бўлиб ўтган жамғарма ва унинг фаоллари йиғилишида бир қарорга келинди. Ёзги анжуман Фарғона шаҳрида бўлиб ўтади. Ҳомийси ҳам аниқ. Бу — вилоят матлубот жамиятидир.

Демак, энг фаол, иқтидорли талабаларни Фарғона кутади!

ГИМНАЗИЯГА ЁРДАМ

Андижон шаҳридаги 13-мактаб гимназияга айлантирилгач, мазкур ўқув даргоҳида кўп нарса етишмаслиги, моддий-техникавий база ночорлиги сезилиб қолди. Аммо бу ҳол узоққа чўзилмади. Ўзбекистон саноат-қурилиш банкининг вилоят бошқармаси жамоаси талабаларга саховат кўрсатиб, 150 минг сўмлик спорт анжомлари олиб берди ва ўқув юрти ҳисобига 10 минг сўм пул ўтди.

Тўлқин ШОЁҚУБОВ: «ЎЗБЕКИСТОН — БОЙ ЎЛКА»

Биз жуда ғалатимиз — эҳтиросга берилувчанмиз. Сал нарсага ҳапқириб кетамиз. Ур-кетди, ол-қўйдиларга ишқибозмиз. Баъзан шу ҳовлиқмалигимиз туфайли яхшидан ёмонни ажратолмай қоламиз. Ўжарлик билан ...меники тўғри, деб оёқ тираб туриб оладиган одатимиз ҳам йўқ эмас. Лекин бунинг учун бизни айблаш тўғри бўлармикан! Аслида бу дунё кўрмаганлигимиз ва тажрибасизлигимиздан эмасми! Ахир яқин-яқингача фаолият майдонимиз энига ҳам, бўйига ҳам собиқ иттифоқ ҳудуди бўлиб келганлиги ғост-ку!

Мана бугун биз мустақилмиз. Шунга ҳам бир йилдан ўтди. Бутун бир йил! Атиги бир йил! Бу қай томондан ёндошишга боғлиқ. Кўп ишлар амалга оширилди. Аммо улар ҳали амалга ошириладиган улуғвор ишларнинг дебочаси, кичик бир бўлаги холос. Олдинда эса, эҳ-ҳе, ҳали қанча юмушлар кутиб турибди.

Ер ости бойликларидан ўринли ва самарали фойдаланиш масаласи ҳам ана шу юмушларнинг бири. Хўш, аҳвол ҳозир қандай! Келгусида қандай бўлади! Ўзбекистон геология ва минерал ресурслар давлат қўмитаси раиси Тўлқин ШОЁҚУБОВ билан суҳбатимиз ана шу тарзда кечди.

— Ҳурматли Тўлқин ака, гап нималар ҳақида эканлиги ўқувчига янада тушунарли бўлсин учун олдин бир нарсага ойдинлик киритиб олсак. Ўзбекистон ҳудудида қандай маъданлар мавжуд!

— Шунга ўхшаш саволни менга тез-тез беришади. Турли доираларда, катта-кичик йиғинларда, мажлис ва гурунгларда кўп марта жавоб беришимга тўғри келган. Сўровчилар ҳам ҳар хил: бировининг нияти самимий, шунчаки ўз маълумотини ошириш бўлса, бирови билиб туриб ўсмоқчилайди. Синамоқчи бўлади.

Мен ҳар доим бу саволга бир хилда жавоб бераман: Менделеев системасидаги деярли барча элементлар Ўзбекистонда бор... Мис ҳам, вольфрам ҳам, литий ҳам... Биз ана шунақа бой мамлакатда яшаймиз. Келажакда агар олмос кони очилса ҳам ажабланмайман. Геологларда ўзига хос ибора бор: ҳиди бору ҳали ўзидан дарак йўқ ёки бўлмаса, думи чиқди-ю, лекин ниманинг думи эканлигини билмаймиз ва ҳоказо. Мушукнинг думи бўлса, кичкина бўлади; сичқонники ундан ҳам. Аммо филники бўлса, омад келди деяверинг. Ўзбекистонда эса ҳар хил катталикдаги думи чиқиб турган бундай конлар жуда кўп.

Бироқ шу ўринда ҳамма ҳам тушуниб етавермайдиган бир сирни айтиб қўйишим лозим: аниқланган ҳар қандай кон ишлаб чиқаришга жорий қилинавермайди. Унга сарфланган сарф-ҳаражат тезда ва бир неча баравар қопланадиганларига биринчи навбатда эътибор қаратилади. Бундан ташқари, топилган маъдан ўша минтақа учун қандай аҳамиятга эга эканлиги ҳам катта роль ўйнайди. Мисол учун, Тюменда топилган нефт кони заҳираси 5 миллион тонна бўлса, бу оддий воқеа ҳисобланади. Тюмень учун 500 миллион, 1 миллиард тонналар керак. Бир сўз билан айтганда, ҳар ким ўз эҳтиёжига, имкониятига ва шароитига қараб ёндашади.

— Яқин-яқингача Ўзбекистонда уран қазиб чиқарилиши сир тутиларди.

— Давр шунақа эди. Ҳозир буни очиқ айтишимиз мумкин. Ва яна шуни айтишимиз мумкинки, уран конларининг республика тараққиёти учун аҳамияти катта. Энди биз ундан халқаро қонун-қоидаларга риоя этган ҳолда, ўз манфаатларимиз учун фойдаланишимиз мумкин. Инон-ихтиёримиз ўзимизда. Хоҳласак бозорга олиб чиқамиз, хоҳламасак.. Олтин ҳақида ҳам шу гапни айтиш мумкин. Фақат бунинг учун халқаро бозор қоидаларига бўйсунишимиз керак. Халқаро бозор пала-партишликни ёқтирмайди. Бирор марта бирон жойда бозор талабини бажармасангиз ёхуд унинг қонун-қоидаларига зид иш қилсангиз, кейинчалик сиз билан гаплашадиган харидорлар кам қолади, олди-сотдидан четда қолиб кетасиз. Илгари — ҳеч нарсадан хабаримиз йўқ пайтларда бозорни ёмонлаб юрган эканмиз. Ҳозир кўрсакки, у тартиб-интизомни ёқтирар экан. Лондонга борсангиз ҳам, Нью-Йоркка борсангиз ҳам бир нархга дуч келасиз. Мельбурнда ҳам шу нархнинг нари-бериси... Хуллас, белни қамишдан маҳкам боғлаб, ишлайдиган давр келди.

— Кейинги етмиш йил ичида Ўзбекистон ҳудудидан олиб чиқиб кетилган қазилма бойликларнинг ҳисоби олинганми!

— Бу дунёда ҳисоб-китоби бўлмаган ишнинг ўзи йўқ. Айниқса, бизнинг соҳада. Албатта, ҳисоб-китоби бор. Лекин унинг фойдасини ким кўрган, бу бошқа гап. Пахтанинг ҳам, қоракўлнинг ҳам, тилланинг ҳам фойдаси қаёққа қараб оққанини эндиликда барча билади.

Афсуски, биз узоқ йиллар бу ҳисоб-китобларни ошкор қилолмай келдик. Балки шунинг учунми, бизни «боқиманда» деб ҳақорат қилишгача етишди. Лекин биз ўз вақтида, йўқ, биз боқиманда эмасмиз, биз ҳам бошқалардек ишлаяпмиз, ҳатто яхшироқ ишлаяпмиз, деб айта олмасдик. Чунки бизда бундай ҳуқуқ йўқ эди.

Энди баралла айтишимиз мумкинки, биз боқиманда эмасдик. Таъбир жоиз бўлса, Ўзбекистон ССРнинг ишонган тоғларидан бири эди. Марказ юргизган ички ва ташқи сиёсатнинг иқтисодий замини — таянч устунларининг бири Ўзбекистондан қазиб олинаётган маъданлар, унинг тупроғида етиштирилаётган маҳсулотлардан келадиган катта бойликдан тикланган эди. Охирги 30—35 йил орасида Ўзбекистон ҳудудидан қазиб олинган фойдали қазилмаларнинг қиймати қарийб 120—140 миллиард долларни ташкил этади. Фақатгина қазиб олинган олтиннинг қиймати 25 миллиард доллардан ортиқдир.

— Нега охирги 30—35 йиллар орасидаги ҳисобларни келтиряпсиз! Нима, ундан олдинлари Ўзбекистондан ҳеч нарса қазиб олинмаганми!

— Гап шундаки, эллик еттинчи йилгача геология-қидирув ишлари пароканда эди. Ҳар бир вазирликнинг ўз геологияси бўлиб, геология улар учун бамисоли югурдакка айланиб қолганди. «Топ-топ»дан нарига ўтишмасди. Бу ердагиси тугаётган бўлса, бошқасини топишга юборишарди... Истиқболни ўйлаб катта қидирув ишлари олиб боришга ҳеч кимнинг қўли етмасди. Хуллас, 1957 йилда алоҳида геология вазирлиги ташкил топгунга қадар 12 тами-15 тами Иттифоқ вазирлигининг ўз геологияси бўлган. Геология соҳаси давлат миқёсидаги корхонага айлангачгина, келажак авлодлар олдида жавоб беришга арзигулик муайян ҳисоб-китоб ишлари йўлга қўйилди. Унгача...

— Гапингизни бўлганим учун узр, лекин бу ҳисоб-китоблар замирида республика ҳудудида қазиб олинган бойликларнинг неча фоизи Ўзбекистонда қолиши тўғрисида шартномага ўхшаш бирор нарса бормиди!

Қозон умумий бўлгандан кейин нима қила олардингиз! Ҳамма топганини бир қозонга ағдаришга мажбур эди. Кейин тақсимлаш бошланарди. Бир сўм қўшган ҳам, минг сўм қўшган ҳам «эл қатори» олишга маҳкум эди. Қозонбошилар кўпроқ ялтоғланган, кўнгил олабилганларнинг товоғини тўлдириб беришга одатланиб қолишганди.

Лирик бўлмаган чекиниш:

БИРИНЧИ ҲИКОЯТ

Ота-ўғил бозорга тушиб, эшак сотиб олишибди. Бозордан чиқишгач, ота эшак устида, ўғил эшакнинг бўйнидаги арқонни тутганча йўлга тушишибди. Биринчи учраган чойхона ёнидан ўтиб боришаётганида, чойхонада ғалақлашиб ўтирган чоллар аския қилишибди:

— Мамарайим ёшлигида аҳмоқ эди, қариб ҳам ақли кирмабди. Худодан сўраб олган ёлғиз ўғлига арқон ушлатиб қўйиб, ўзининг ялпайиб ўтиришини қаранглар, ваҳ-ҳа-ҳа...

Буни эшитган ота ўғлига жаҳл қилибди. «Мен сенга айтмовдимми, эшакка сен чиққин, деб. Мана кўрдингми, нима дейишяпти» дептида, ўғлини эшакка миндириб, эшакни ўзи етаклаб олибди.

Аммо иккинчи учраган чойхонада ҳам аския қилишибди.

— Ваҳ-ҳа-ҳа, ановини қаранглар. Мамарайим ёшлигида ҳам аҳмоқ эди, қариб ҳам одам бўлмапти. Гумгурсдек ўғлини эшакка чиқариб қўйиб, ўзининг эшак етаклаб кетаётганини қаранглар...

Энди ўғил отасига жаҳл қилибди: «Ана кўрдингизми, нима дейишяпти...» Шундай дептида, ўғил ҳам эшакдан тушибди. Ота у ёнда, ўғил бу ёнда — эшакни ўртага олиб учинчи учраган чойхона ёнидан ўтиб боришаётганда, бекорчиликдан пашша қўриб ўтирган оғзи қоски чоллар яна аския қилишибди:

— Ия, анови учта эшакнинг кетишини қаранглар, ваҳ-ҳа-ҳа...

Бу гапга чидолмаган ота-ўғил эшакни бир тепиб ҳайдаб юборган, уйга эса худди бозорга бормаган ва пул сарфлаб эшак сотиб олмагандек қуп-қуруқ кириб борган эканлар. Бу ҳам етмагандай эшак сабаб ота-бола орасига совуқлик тушибди.

ҚИССАДАН ҲИССА: **бировларнинг баҳоси билангина иш кўрадиган кишиларнинг ҳеч қачон бири икки бўлмайди.**

...Республикаларни марказдан безитган ҳам ана шу адолатсизлик эмасмикан, деб ўйлаб қоламан баъзан. Ўзи етиштирган ҳосилга ўзи эга чиқмаган деҳқоннинг қўли ишга борармиди? Бу бамисоли ўзи туғиб, улғайтирган фарзандини бировларга топшириб қўйишдек гап эди. Эҳтимолки, худди шу сабабдан ҳам метиндек мустаҳкам деб таърифланган иттифоқ жуда осонлик билан парчаланиб кетгандир.

Лекин мен сизга айтсам, ўша вақтларда ҳам қаттиқ тортишувлар бўлиб турарди. Ҳамма вақт ҳам Москванинг айтгани бўлавермасди. Баъзан тилёғламалик қилишга, озроқ кўрилган зарарни кўп деб кўрсатишга тўғри келарди. Қўшиб ёзиш деб аталган кўзбўямачилик ҳам мавжуд адолатсизликка, адолатдан йироқ бўлган тақсимотга қарши ўзига хос норозилик кўриниши, адолатни қарор топтириш учун қилинган ўзига хос қадам эди, аслида.

Шукрки, адолат тикланди, мазлум ўлкада истиқлол куртаклари барг ёзди. Энди бу ёнги ҳосил ўзимизники. Ер остидан олингани ҳам, ер устида битгани ҳам.

— Тўлқин ака, шу ўринда бир нарсага аниқлик киритиб олсак. Собиқ иттифоқ тарқаб кетиши арафасида конларнинг иш кўлами қандай эди! Ҳозир-чи! Ўзгариш борми!

— Ўзгариш бор, албатта. Бошқача бўлиши ҳам мумкин эмас. Чунки шарт-шароит ўзгарди, давр ўзгарди. У ёғини сўрасангиз, муносабат ҳам ўзгаряпти. Бунинг тагида маъно кўп. Ҳақиқий ватанпарвар одам, миллатидан қатъи назар, олдингидан яхшироқ, унумлироқ ишлаши лозим. Лекин, афсуски, яхшининг ёмони ҳам бор, деганларидек кейинги пайтларда юзага келган, бизга боғлиқ бўлмаган бошбошдоқлик самарадорликка ҳам акс таъсирини ўтказди. Мен неча ўн йиллар давомида бир текис ишлаб келган ўзаро иқтисодий алоқаларни назарда тутяпман. Қидирув ишлари учун ҳам, конларни ишлаб чиқаришга тайёрлаш учун ҳам, ишни узлуксиз ташкил этиш учун ҳам зарур бўлган асбоб-ускуналар, технологик ресурсларнинг етишмовчилиги сезиляпти. Уларга тўланадиган ҳақ беқиёс даражада ошиб кетди. Бу шароитда илгариги кўламга эришиш осон эмас. Қолаверса, баъзи маъданларни қазиб чиқаришда Ўзбекистонимизнинг эҳтиёжлари ва бозор талабини ҳам ҳисобга олишга тўғри келади. Бу эҳтиёж эса, даврга қараб ўзгариб туриши мумкин.

— Мустақиллик кўп нарсаларга ўз тузатишини киритмоқда. Яқин кунларга қадар қазилма бойликларни қидириб топиш, ишга тушириш ва ишлатиш (айниқса, олтин конларини) марказнинг бевосита иштирокида, унинг назорати остида олиб бориларди. Истиқлолга эришганимиздан сўнг ҳаммаси ўзимизга қолди. Бу ишларни уддалаш учун мутахассислар етарлими! Уларнинг сифати ҳақида нима дея оласиз!

— Саволингиздан энди бу ёғига ўзимиз қийналиб қолмаймизми, деган хавотирни уқдим. Мен сизга очиқ айтаман: йўқ, қийналиб қолмаймиз! Бошқа соҳалар учун жавоб беролмайману, аммо геология соҳасида биз анча мустаҳкам илдизга эгамиз. Томирларимиз чуқур. Ўзбек геологияси ўз мактабини яратган маъданшуносларнинг бутун бир авлодига эга. Лоақал Ҳабиб Абдуллаевни эсланг. У киши нафақат Ўзбекистонда, балки иттифоқда ва бутун дунёда ҳам ўз мавқеига эга бўлган аллома эди. Бугун Ўзбекистонда ишлаётган геологларнинг аксарияти ул зотнинг сафдошлари ва шогирдлари — Ҳабиб аканинг маърузаларини эшитган, йўл-йўриқларини олган, унинг йўлини тутган одамлардир. Шу маънода биз — геологлар тақдирдан нолимаслигимиз мумкин.

Қолаверса, геология — бу байналмилал касб. Касбдошларимиз орасида турли миллат вакиллари бор. Тўғри, миграция бизни ҳам четлаб ўтгани йўқ. Иродаси суст одамлар ҳамма ерда топилади. Эртанги кунга ишончи бўлмаганлар, давлат тилини ўргана олмайман, деган сабаб билан Ўзбекистонни тарк этганлар ёки бўлмаса, она юртимда яшайман, деб кетаётганлар ҳам бор. Лекин барибир бошқа минтақаларга солиштирадиган даражада кўп эмас улар. Кўриб турибсизки, мутахассисларсиз қоламиз ёки бўлмаса, уларнинг сифати паст дейишга бизда ҳеч бир асос йўқ. Фақат мени ташвишга солаётган нарса, бу геология соҳасига ёшларнинг кам келаётгани. Негадир кейинги пайтда ёшлар ўртасида бизнинг касбга қизиқиш сусаётгандек туюляпти.

— Сизга маълумки, Тошкентдаги бир неча олий ўқув юртларида геологияга оид кулиётлар мавжуд. Бироқ юзага келган вазиятдан келиб чиқиб, ёшларни бу соҳага кўпроқ жалб этиш ва уларни янада сифатли қилиб тайёрлаш учун алоҳида олий ўқув юрти ташкил этиш мақсадга мувофиқ бўлмасмикан!

— Куюнчаклигингиз учун катта раҳмат. Лекин бир товуққа ҳам сув, ҳам дон керак деганларидек, осонликча бунёд бўладиган иш эмас бу. Янги олий билимгоҳга бино керакми — керак. Мутахассислар керакми — керак. Лаборатория керакми — керак.

(Давоми 2-бетда).

МИЛЛИЙ ҒУРУР

Бугуннинг гапи

БУ КУҲНА заминда мустақиллик шабадаси яна эса бошлаганига бир ярим йил бўлмоқда. Ўзбекистонни давлат сифатида кўплаб жаҳон мамлакатлари тан олди. Лекин биз ҳаммамиз шу она тупроқ учун, истиқлол учун тайёрмизми? Шундай савол билан ўзимизни-ўзимиз тергаб, синаб кўрдикми? Йўқ. Ҳали кўпчилик, мустақилликнинг асл моҳиятини, бебаҳо қадрини тўлалигича тушуниб етмади. Қийинчиликлардан, иқтисодий етишмовчиликлардан нолиб, яна эски замонни қумсаётган айрим кимсалар ҳам йўқ эмас. Мустақил бўлдик дегани, бу ҳали давлатимиз пешқадам ва бой, бекаму-кўст демократик давлатга айланди, дегани эмас. Америкодай давлат ҳам Конституция қабул қилгунча, беш-олти йил ўтган. Покистон ҳам Ҳиндистондан ажралиб чиққанида, неча йиллаб қийинчиликларни бошидан кечирмаган, дейсиз. Покистон мустақилликка эришгач, мавжуд ҳамма партия ва ҳаракатлар, дин раҳнамолари биргалашиб, аввало қўлга киритилган истиқлолни мустаҳкамлаш учун маълум муддатга бир ёқадан бош чиқаришга қасамёд қилишган. Бу ўша даврда ёш давлат учун сув ва ҳаводай зарур эди...

Ўзбекистонга ҳам шундай ёруғ кунлар келди. Юртимизнинг тарихи бой, илдизи чуқур. Лекин халқимизнинг етти ёшардан тортиб, етмиш ёшаргача бўлган фуқаролари шу озод юрт учун, унинг порлоқ келажаги учун ўзларини сафарбар этмоқдалармми?! Мустақиллик учун жон фидо қилиш, чинакам ишлаш кераклигини ҳис қилдикми? Ҳа, эндиликда, бизнинг ҳам ўз давлат мадҳиямиз бор. Унинг жўшқин сатрлари ҳар биримизнинг томиримизда жўш ура бошлади:

Олтин бу водийлар — жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламни маҳлиё айлаган диёр!

Мен шу ерда ўзим кўрган ва гувоҳ бўлган айрим воқеаларни айтиб ўтмоқчиман. Бундан мақсад ҳар бир одам фақат ўзини ва қозон-товоғини ўйламасдан, шу озод заминни дилдан ҳис қилишга даъват этиш.

АҚШга учиб бораётгандик. «ИЛ-62» самолётида биздан ташқари, кўплаб америқоликлар ҳам бор эди. Канаданинг Гандер аэропортига қўниб, бироз дам олгандан сўнг, самолётимиз яна манзил сари парвоз қила бошлади. Бир ярим соатлардан сўнг, самолётимиз бекаси Нью-Йоркнинг Жон Кеннеди аэропортига яқинлашаётганимизни эълон қилди. Шу пайт самолётимиз ичи гўё байрамга айланиб кетди. Америқоликлар баралла овоз билан ўзларининг давлат мадҳиясини жўшиб-жўшиб айта бошладилар. Уларга қараб ҳавасимиз келди.

АҚШда ҳамма ўз мамлакати билан фахрланади. Уларда ўзгача ғурур бор. Машинасида ҳам, уйининг тепасида ҳам давлат байроғи ҳилпираб туради. Ҳатто қабрлар тепасида ҳам байроқлари бор. Улар болаларини шу мамлакат фуқароси бўлишдек фахрли ва муқаддас номни эъзозлашлари учун энг кичиклигидаёқ тарбиялайдилар.

Бизда-чи? Ҳали бундай ғурур қалбимизни тўла қамраб олганича йўқ. Лекин биз ҳам энди миллий ғуруримиз — байроғимиз, гербимиз ва мадҳиямизга бўлган муносабатимизни амалда намойиш этишимиз керак. Боғчаларда, мактабларнинг синф хоналарида, олий ўқув юртларининг залларида байроғимиз ҳилпираб турсин. Болаларимиз ҳам, биз катталар ҳам мадҳиямизни ёддан қувнаб-қувнаб айта олайлик.

— «Миллий туйғу инсон учун табиийдир, — деб ёзади Президентимиз Ислом Каримов «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» китобида, — чунки у ота-оналаридан мерос қилиб олинган ва бола ўз ота-онасига бутун дунёга айтган биринчи сўзида ифодаланади. Ўз халқига, унинг анъаналарига, тили ва маданиятига муҳаббат ва ҳурматни тарбияламасдан туриб, ўз халқини миллатларнинг бутун жаҳон ҳамжамиятида тенглардан бири сифатида идрок қилувчи ҳақиқий инсонни, ўз Ватанининг жонкуярини тарбиялаш мумкин эмас».

«Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпаниясининг самолётлари хориждан қайтаётиб мамлакатимиз осмонига кириб келганида, йўловчилар жой олган бағрида мадҳиямиз баралла янграб турсин. Ҳамма Ўзбекистон давлатига қадам ранжида қилаётганлигини дилдан ҳис қилсин.

Биз мустақиллигимиз учун қийин ва мураккаб бўлган шу кунларда барча гина-кудуратларни йиғиштириб қўйиб, бир-биримиз билан янада жипслашмас, аҳил бўлмас эканмиз, ишларимиз олға босмайди. Биз ҳаммамиз шу муқаддас тупроқнинг, халқнинг фарзандларимиз. Буюк боболаримиз — Имом Ал Бухорий, Баҳовиддин Нақшбандий, Хўжа Аҳмад Яссавий, Ибн Сино, Амир Темур, Беруний, Алишер Навоий, Бобур, Улуғбек, Ал Хоразмийларнинг ворислари эканлигимизни унутмайлик.

ЎЗБЕКИСТОН республикаси фуқароси, деган муқаддас ном ҳар биримизнинг қалбимизда мағрурлик тимсоли бўлиб доимо жўш уриб турсин. Шоир айтади:

Бисёр бўлса агар бол ҳам беқадр,
Такрор айтилганда рангсиздир калом.
Бу ёруғ оламда Ватан биттадир,
Биттадир дунёда Она деган ном...

Жаббор РАЗЗОҚОВ.

(Боши 1-бетда).

Қўйингки, қоровулдан тортиб ректоргача — қанча одам ишлашини бир кўз ўнгингизга келтиринг-а. Буларнинг ҳеч бири маблағсиз амалга ошмайди. Қани ўша маблағ? Уни бизга ҳозир ким беради?

Масаланинг иккинчи томони ҳам бор — у сифат масаласи. Ҳозирги шароитда, қўлимизда мавжуд бўлган имкониятлар билан туб сифат ўзгариши ясаш қийин. Биз шу пайтгача ўзимизда кўпгина ихтисослар бўйича мутахассислар тайёрлаш имконига эга бўлмаганмиз. Геология соҳаси эса жуда кенг кўламли. Бинобарин, икки-учта куллиётни бир жойга қовуштирган билан мутахассислар тайёрлаш сифати ўз-ўзидан яхшиланиб қолмайди. Ҳатто дастлабки кезларда — мен янги олий билимгоҳ ёки дорилфунун ташкил қилиш жараёнини назарда тутяпман — ўзимиз билан ўзимиз овора бўлиб кетиб, ўқиш сифатини ҳозиргидан ҳам сусайтириб юборишимиз мумкин. Қолаверса, менга қолса, модомики шундай таҳсилгоҳ ташкил этиш зарурати бор экан, бунга астойдил, ҳар жиҳатдан пухта ўйлаб ёндошиш лозим. Токи янги таҳсилгоҳда шу пайтгача Москва ва Санкт-Петербург, ёҳуд Россиянинг бошқа шаҳарларидаги илм масканларидагина ўқитилган, ноёб ва камёб деб аталган ихтисослар ўқитиладиган бўлсин. Ана шу шартларни бажарибгина биз ҳақиқий маънодаги геология таҳсилгоҳини ташкил этдик, деб айта олишимиз мумкин.

Сезиб турибман, у ҳолда геологияга ёшларни жалб қилиш масаласи қандай ҳал этилади, деб сўрамоқчи бўлиб турибсиз. Менга қолса, бунга ҳозирча муайян даражада мақбул йўл, бу геология соҳасини танлаган талабаларга имтиёзлар бериш, хусусан уларнинг стипендиясини бошқа толиби-илмларга қараганда 30—40 фоизга ошириб қўйишдир. Мен буни осмондан олиб гапираётганим йўқ. Илгари, биз ўқиган пайтларда геолог-талабаларга ва геолог-мутахассисларга шундай имтиёз бор эди. Ана шу имтиёз туфайли — на оиласида, на қариндош-уруғида, на таниш-билишида геолог бўлмаган болалар ана шу соҳани танлаганига ўзим кўп марта шоҳид бўлганман.

Геология соҳасини бир марта танлаган одам эса — агарки у яшаш мазмунини фақат мол-дунёда деб билмаса — ҳеч қачон ундан воз кечолмайди. Тоғу-даштлар жозибаси, неча муддат машаққатлар сўнггида очилган кон — мўъжизалар сандиғи қаршисида бир марта турган одамнинг кейинчалик бошқа соҳанинг бошини тутиб кетиши қийин. Геология — бамисоли эртаклар дунёси. Бу дунёнинг ҳали айтилмаган ҳикоятлари кўп.

Баъзан ўйлаб қоламан. Чамаси ер ҳам ўша жойда яшаётган одамларга ўхшаб кетса керак. Балки бу ҳолатни аксинча таърифлаш ўринли бўлар. Ҳар қалай, сиртдан қараганда еримиз ҳам оддий, одамларимиз ҳам. Аммо тагтубига астойдил, синчиклаб боқсангиз бутунлай ўзгача манзарани кўрасиз. Бу ердан чиққан олтину жавоҳирлар, ва худди шу заминда вояга етган олиму фузалолар бехудага бутун оламни тонг қолдирмаганлар! Ваҳоланки, бу ҳақиқатни яқин-яқингача тан олмай келишганига ўзимиз гувоҳмиз.

Лирик бўлмаган чекиниш:

ИККИНЧИ ҲИКОЯТ

Икки киши саҳрода адашиб қолишибди. Йўл юриб, йўл юрса ҳам мўл юриб, ҳориб чарчаб, очликдан ва сувсизликдан ўлар ҳолатга етган чоғларида қум барханлари ўртасида қад ростлаб турган ҳашаматли саройга кўзлари тушибди.

Сарой эгаси ҳиммат кўрсатиб, икки сайёҳни меҳмон қилибди, шароб дейсизми, шарбат дейсизми, булоқ қилиб оқизибди. Сўнг хонтахта устига иккита калит қўйиб, дебди:

— Мана буларнинг бири саройдаги олтин-жавоҳирлар сақланадиган, иккинчиси озиқ-овқат турадиган хонанинг калити. Марҳамат, олинглар. Фақат шарт шуки, бир хонага кирган киши иккинчисига кирмайди.

Биринчи сайёҳ икки хуржунни олтин-жавоҳирларга тўлдириб чиқибди. Иккинчиси бир хуржунга толқон солибди, иккинчисига сув тўлдирилган хумни жойлабди. Шундан сўнг мезбон ҳар икки сайёҳга оқ йўл тилаб, йўлга кузатиб қўйибди.

Бироз юришгач, биринчи сайёҳнинг юрагига ғулғула тушибди: «Шеригим олтин-жавоҳирларни тортиб олиб қўйса-я!» Тунда ҳамроҳи ухлаб ётганида олтин-жавоҳирларини елкага ортмоқлаб жўнаб қолибди.

Иккинчи сайёҳ кунига бир кафт толқон, бир қултум сувга қаноат қилиб, роппа-роса қирқ кун деганда манзилига етиб олибди. Чеккан азоблари ҳурмати ташландиқ жойларни текислаб боғ яратибди, дон-дун экибди. Тез орада бойиб кетибди. Тижорат ишлари билан шуғулланадиган, узоқ-яқин ўлкаларга карвон билан қатнайдиган бўлибди. Шундай сафарлардан бирида бундан ўн йиллар муқаддам сарсон-саргардон кезган саҳродан ўтиб бораётганида, хизматчилари йўлда қумга қорилиб, олтин-жавоҳирларга кўмилиб бир уюм суяк ётганини хабар қилишибди. Бориб кўрсаки, ўша хуржунлар, ўша олтин-жавоҳирлар, ўша кийим-бош, ўша...

ҚИССАДАН ҲИССА: очкўз ҳеч қачон рўшнолик кўрмайди.

...Соддадил кишилар ҳалиҳанузгача Ўзбекистондаги олтин конларини Масковдан келиб, топиб беришган, деган фикрда яшайдилар. Аслида нима бўлганини биз геологлар яхши биламиз. Мурунтовда олтин бор, ҳатто бу ҳақда Беруний ва Ибн Сино ҳам ўз китобларида ишора қилиб кетганлар, деганимизда марказдагилар устимиздан кулишганди. Чунки ўша пайтларда Ўзбекистон ҳудуди русча қилиб айтганда «стирильно чистый», шундай экан бу ерда ҳеч қандай олтин кони йўқ, бўлиши ҳам мумкин эмас, деган тушунча бор эди. Мана бугунга келиб, ўзбек геологларининг саъй-ҳаракати билан Мурунтов олтин кони топилгач, фанда «Қизилқум типидаги олтин конлари» деган ибора пайдо бўлди. Мурунтовни бир кўриб кетсам, деб бутун дунёдан келаётган олимларнинг, саноғи йўқ.

Бундан ташқари, яна кўплаб конларни очишда ҳам шундай қаршиликка дуч келганмиз.

— Тўлқин ака, биз ҳозир четдан олаётган, лекин ўзимизда бўлган қазилма бойликлар ҳам борми?

— Бор, албатта. Масалан, фосфоритни олайлик. Аммо ҳанузгача У Қоратовдан ва бошқа жойлардан олиб келинмоқда. Ваҳоланки, ўзимизнинг фосфорит конларимиз ҳам чакки эмас; заводларимизни хом-ашё билан таъминлашга бемалол қурби етади. Сифатидан ҳам ноlийдиган жойимиз йўқ — буни собиқ марказдаги институтлар берган ҳужжатлар, давлат комиссияси аъзоларининг имзолари тасдиқлаб турибди. Фақат ўн йиллардан бери навбатини кутиб ётган бу конларни ишга тушириш керак эди холос. Мана яқинда Ўзбекистон ҳукумати Қизилқумдаги фосфорит конларини ишга тушириш тўғрисида жуда яхши қарор қабул қилди.

— Темир кони-чи, темир кони борми?

— Боя айтдим-ку, Ўзбекистон бир хазина деб. Темир кони ҳам бор. Қорақалпоғистонда топганмиз. Лекин ўрганиш давомида шу нарса маълум бўлдики, биз топган маъданларда темир миқдори анча кам — атиги 15—16 фоизни ташкил қилар экан. Аслида у 35—45 фоизни ташкил қилиши лозим. Шундай бўлса-да, Орол денгизи муаммоси туфайли Қорақалпоғистонда юзага келган оғир аҳволни инобатга олган ҳолда, бу ерда унча катта бўлмаган корхона учун хом ашё базасини яратиш устида аллақанча ишлар амалга оширилмоқда. Бундан ташқари, бошқа темир конларини топиш бўйича қидирув ишлари давом эттирилмоқда.

— Тўғриси, сўзларингизни эшитиб турибману, беихтиёр аллақандай ҳиссиёт, балки у ғурур бўлса керак, ич-ичимдан тошиб чиқаётгандек бўляпти. Ҳали — суҳбат бошида сиз ҳар нарсанинг ҳисоб-китоби бор, дедингиз. Айтолмайсизми, заҳирадаги конларнинг ҳозирги пулга нисбатан ҳисоб-китоби олинганми?

— Мен сизга фақат бир нарсани айтишим мумкин: бу ҳисоб-китоб олинган ва у янги-янги топилмалар эвазига ой сайин тўлиб боряпти. Ўрни келганда, ҳозирги пул билан ҳисоб-китоб қилмай қўйганимизни ҳам айтиб қўйишим лозим. Тобора қадрини йўқотаётган пул бирлиги билан ҳисоб-китоб қилавериб, роса чарчадик. Эндиликда ҳисоб-китобларимизни ишончли валюта — долларга нисбатан юритяпмиз. Ишонтириб айтишим мумкинки, бу ҳисоб-китоблар бизнинг манфаатларимизга ишлаяпти. Биз бундан ҳар қанча фахрлансак арзийди. Чунки худо хоҳласа ҳеч кимдан камчилик жойимиз йўқ.

Чамаси, бундан бир йил муқаддам, Ўзбекистон, ўз мустақиллигини бутун дунёга эълон қилган дастлабки ойларда Нью-Йоркда бўлганимда Амриқонинг Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги вакили — АҚШ элчиси билан суҳбатлашиб қолдик. У сўз орасида ҳазиллашиб «нега мен билан тенгма-тенг гаплашяпсиз?» деб қолди. Гап олтин ҳақида кетаётганди. Шартта жавоб қилдим. «Хўш, сиз қанча олтин чиқарасиз, — дедим мен. — Бир йилда 240 тонна. Халқингиз қанча? 240 миллион. Лекин барибир жон бошига ҳисоблаганда сизларга нисбатан бизда кўпроқ олтин чиқарилади.

Балки беш-олти йил илгари бўлганда муносиб жавоб қилолмаслигим мумкин эди. Чунки ўз эрким ўзимда эмасди-да. Мустақил эканлигимиз, айниқса, ана шунақа мулоқатларда сезилади. Беихтиёр ўзўзингдан яратганга шукроналар айтиб юборасан киши. Эндиги гап уни қанчалик авайлаб-асрашимизда ва оқилона ишлата билишимизда. Буни қанчалик тезроқ тушунсак, шунчалик ўзимизга фойда.

— Ҳеч бир маъдан соф ҳолда қазиб олинмаслигини ҳамма билади. Лекин олтин ёки кўмирга қўшилиб чиққан бошқа жинслар кечмишини кўпчилик билмайди. Кейинги йилларда ана шу конлар атрофида турли чиқитлардан пайдо бўлган «тоғ»ларга хорижлик ишбилармонларнинг «ишқи тушиб» қолганлиги тўғрисида ҳар хил гап-сўзлар қулоққа чалинмоқда. Нима, ўзимизнинг технологиямиз шунчалар пастми ёки исрофгарчиликка ўрганиб қолганимиз оқибатида шундай бўляптими?

— Ўзбекларда «ёғ ичида йирамаган» деган ибора бор. Бу беҳудага айтилмаган. Бироқ бунга биз айбдор эмасмиз. Инон-ихтиёримиз ўзимизда бўлмагандан кейин нима қила олардик. Марказга соф ҳолдаги олтин-кумуш керак эди. Қолган чиқитлар нима бўлиши тўғрисида бош қотирадиган кишилар жуда кам бўлган. Натижада бугунга келиб конлар атрофида сиз айтган «ясама тоғлар» вужудга келди. Мана, шундоққина Тошкент биқинида жойлашган Ангрен кўмир ҳавзасини кўринг. Чиқитлар уюм-уюм бўлиб ётибди. Шундай кетишда ҳадемай уларни ташлашга жой ҳам қолмайди.

Энди ўзимизга бир савол берайлик-а: ўша чиқитлар чиндан ҳам чиқитми? Йўқ, чиқит эмас. Унда нима? Фойдали қазилма! Унинг қадрини керамик материаллар, чинни идиш-товоқлар ишлаб чиқарувчи кишилар жуда яхши билишади. Бундан ташқари каолин ишлатиладиган яна кўпгина соҳалар борки, бу чиқит деб аталган ўша чиқитлар аслида чиқит эмаслигини билдиради.

Ангрен кўмир ҳавзасидан ҳар йили 6—8 миллион тонна каолин қазиб олинади. Шундан бор-йўғи 10—15 фоизи ишлатилади. Нари борса 20 фоизи. Шу тариқа 6—7 миллион тоннага яқин каолин йиғилиб қолади. Бундан 15 йиллар муқаддам чиқитларни қайта ишловчи фабрика қуриш тўғрисида қарор ҳам қабул қилинганди. Аммо турли сабабларга кўра бу қарор бажарилмай келди. Ҳозир ана шу қарорни поёнига етказиш устида жиддий иш кетяпти.

— Аҳвол шунчаликкача бориб етган экан, каолин қазиб олишни тўхтатиш маъқул эмасмиди?

— Гап шундаки, кончилар каолинни атайлаб қазиб олишмайди. Кўмир қатламига йўл очиш учун шундай қилишади. Кончилардан эса шу пайтгача фақат кўмир, кўпроқ кўмир талаб қилишган, бошқаси билан ишлари бўлмаган эди. Хўжасизликка йўл қўйилаётганлиги анчадан бери маълум. Бунинг устига чиқит деб аталмиш каолин ҳам ўз вақтида ишлатилмаса, бир-икки йилдан кейин яроқсиз ҳолга келади. Бундай яроқсиз ҳолга келган чиқитлар ҳозир қанча эканлигини тасаввур қилишнинг ўзи бир даҳшат. Тинчи бузилган табиат, тушкунлик ёқасида турган экология бугун биздан зудлик билан ҳаракат қилишни талаб этмоқда. Имкон борича ҳаракат қиляпмиз ҳам. Лекин бу юмушларни тўлатўкис бажаришга ҳозирча ўз кучимиз етмайди.

Олтин ва бошқа конлар тўғрисида ҳам юқоридаги гапларни айтиш мумкин. Шу боисдан биз геологлар аввал бошдан камроқ чиқитли конларни ишга туширишни тавсия этишга ҳаракат қиламиз. Масалан, бир тонна массада 2—2,5 грамм олтин бўлган ҳоллардагина ўша кон ҳар жиҳатдан ўзини оқлайди, деб ҳисобланади. Лекин айтилган граммдан ками барибир қолдиқ-да. Бу масса қазиб олинган жойда эса, табиат ҳуснига доғ бўлиб, чуқурлик қолади. Бу чуқурларни беркитиш ҳам катта ҳаражатларсиз амалга ошмайдиган иш.

Хуллас, олдимизда ҳал қилиш лозим бўлган буюк вазифа турибди. У чиқитларсиз технологияни яратиш. Бу вазифани бажармай туриб, бир умр она табиатдан қарздор бўлиб қолаверамиз.

— Тўлқин ака, маълумки, ҳар нарсанинг ҳам ниҳояси бўлади. Шу жумладан, қазилма бойликларининг ҳам. Фақат бугуннинг роҳат-фароғатини ўйлаб яшаган давлат ўзи билмаган ҳолда кейинги авлодларини ночорликка маҳкум этади. Сиз ана шу соҳанинг мутахассисларидан бири сифатида бугун вояга етаётган ёшлар, яна 20—30 йилдан кейин, яна ярим аср — бир асрдан сўнг туғиладиган болалар Ўзбекистон тупроғидаги бойликлардан фойдаланиш ҳуқуқини сақлаб қоладилар, деб ишонч билдира оласизми?

— Дарҳақиқат, биз ҳозир ғалати замонда яшаяпмиз. Ҳар хил башоратчилар, ўзини ҳатто пайғамбар деб эълон қилувчи кишилар кўпайиб кетди. Аслида бу ҳам даврнинг маҳсули. Буюк ўзгаришлар арафасида ва айни шу ўзгаришлар кечаётган жараёнда ҳамиша шундай бўлган. Менимча, ҳозир энг муҳими, ақлни йўқотиб қўймаслик. Эҳтиросларга берилиб яхши ишларни ҳам барбод этиб қўйиш ҳеч гап эмас.

Саволингиз замирида ётган яширин маънони тўғри пайқаган бўлсам, бозор иқтисодиёти шароитида ҳеч ким ҳеч кимга ҳисоб бермай қўймасмикан, турли йўллар билан кириб келган чет эл капитали эса фақат фойда кетидан қувиб, эл бойлигини талон-тарож қилмасмикан, деган хавотирдасиз.

Икки қўлимни кўксимга қўйиб айтаманки, бундай ҳадикка ҳеч бир асос йўқ. Тўғри, бугун иқтисодиётимизни мазмун жиҳатидан янгича босқичга кўтаришимиз учун зарур бўлган чет эл инвестицияси бекордан-бекорга, шунчаки савоб учун берилмайди. Сармоядорларнинг ҳам ўйлаб қўйган режалари, сарфлайдиган маблағларига яраша кўзлаган ниятлари бўлади, албатта. Бусиз бозор муносабатлари бўлмайди. Ҳамма фойда кўрсам дейди. Ҳеч ким зарар учун ишламайди. Шундай экан, чет эл капиталининг кириб келишига табиий бир воқеа, деб қарамоқ лозим. Биз 70 йил юзимизни терс ўгириб яшаган дунёда кўпдан бери шундай мантиқ ҳукмрон. Мамлакатлар ва халқлар ўртасидан сунъий тўсиқлар олиб ташланган. Бизнес учун чегара деган тушунча йўқ. Япония капитали АҚШда, АҚШ капитали Японияда фаолият кўрсатаверади. Бундан ҳар икки томон ҳам манфаатдор. Чунки капитал ҳеч қачон ўз ҳолича намоён бўлмайди. У билан бирга янги технология, янгича ёндошув, янгича муносабатлар кириб келади.

...Хўш, энди айтинг-чи, бизнинг мақсадимиз ҳам шу эмасми? Ахир қайси мамлакат ўз қобиғига ўралиб илғор давлатлар қаторига қўшилибди. Шундай экан, қазилма бойликларимизни тагимизга босиб ўтирсак, турмушимиз ўз-ўзидан яхшиланиб қоладими? Менимча, йўқ. Кемага тушганнинг жони бир деган гап бор. Модомики, биз ҳам бозор иқтисодиёти деб аталмиш муносабатларни танлаган эканмиз, унинг қонунларига бўйсунишга, унинг ўйинларида қатнашишга мажбурмиз.

Ҳа, Ўзбекистон заминидаги бойликлар Ўзбекистоннинг ўзиники. У ҳақиқатан ҳам Ўзбекистон учун хизмат қилсин десак, ана шу бойликлардан пухта ўйлаб, жойида фойдаланишимиз даркор. Энг муҳими, нимани олишни, қачон олишни, қандай олишни билишимиз керак. Шунда ютқазмаймиз.

Геологларимиз томонидан ҳисобга олинган заҳираларимиз 350 миллиард доллардан кўпроқ қийматга эга. Шундан ҳар йили тахминан 5 миллиард долларли маҳсулот олинади. Бу маълумотларни эшитиб, табиийки, сиз савол берасиз: «Демакки, 60—70 йилдан кейин ер остида ҳеч вақо қолмас экан-да?!» Хотиржам бўлинг, асло ундай эмас. Йилига ер остидан 5 миллиардли бойлик олингани билан геологларимиз ҳар йили 7—8 миллиард долларли турли маъданларни қидириб топадилар. Бинобарин эртадан умидимиз яна ҳам катта.

Ўзбекистон геологларида ҳеч қаерда ёзилмаган ажабтовур қоида бор: ҳар беш—олти йилда албатта битта катта кон очилади. Ангрен кўмири, Олмалиқ миси, Ғазғон мармари, Мурунтов олтини, Ғазли ва Шўртон гази ва яна кўплаб катта-катта конлар шу тарзда топилгандир. Яқинда геологларимиз яна бир катта кон — литий конини топишди. Янги топилган коннинг бошқа конлардан афзаллиги шундаки, асосий бойлик — литий олингандан сўнг қолган массадан тўла ҳолда цемент ишлаб чиқаришда фойдаланиш мумкин. Бир сўз билан айтганда, чиқиндисиз технология. Бундай катта конлар, ишончим комилки, ҳали кўплаб топилади.

Аммо мени ҳозир бошқа бир нарса ташвишлантирмоқда. Биз ана шу бойликлардан ўринли фойдалана оламизми? Мана гап қаерда! Бу бойликлар, мен сизга айтсам, бизга берилган имкон. Ҳалқимизнинг бугуни ҳам, эртаси ҳам ана шу имконга қай даражада ёндошишимизга боғлиқ. Агар уни фақат еб-ичишу, кийиб-тўзитишга берилган имкон деб билиб иш кўрсак, ҳеч қачон косамиз оқармайди. Халқаро миқёсда ҳам қадримизни топа олмаймиз.

Президентимиз Ислом Каримов ўзининг «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» китобида «Ўзбекистон республиканинг сиёсий ва иқтисодий мустақиллигини ҳимоя қилиш имконини берадиган етарли потенциалга эга» деб ёзгани ҳам, Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ўн биринчи сессиясида сўзлаган нутқида геологик ва қидирув ишларининг натижалари, ғоят мўл минерал бойликларнинг жойлашиши шароитлари кўпгина хорижий компаниялар ва фирмаларни қизиқтираётганини, айни шу тармоқлар республиканинг мустақиллигини таъминлаши ва халқ хўжалиги барча тармоқларини келгусида жадал ривожлантиришга муҳим замин бўлиб хизмат қилишини яна бир карра такрор этгани ҳам беҳуда эмас. Бу бир томондан, геологларнинг машаққатли меҳнатига берилган муносиб баҳо бўлса, бир томондан Президентимиз ва ҳукуматимизнинг бу соҳани эътибор билан кузатиб турганидан далолатдир.

Бу бойликлар иқтисодиётимиз тараққиётига, халқ фаровонлиги йўлида Президентимиз олиб бораётган сиёсатга таҳсилгоҳларга, илмий-тадқиқот марказларига, мактаб ва боғчаларга, янги-янги технологияларни харид қилишга, бир сўз билан айтганда, билимдон ва зукко авлодни тарбиялашга хизмат қилиши керак. Шундагина бу бойликлар ҳавога совурилмайди, маълум муддат ўтгач яна бойлик бўлиб, фаровон ҳаёт бўлиб ўзимизга қайтиб келаверади.

Шунинг учун мен айтаманки, дунёда энг катта бойлик, бу инсоннинг ўзи! Унга имкон берилса бўлгани — у албатта ўзини боқиб олади. Керак бўлса, бошқаларга ёрдам қилади. Шукрки, бугун бизга шундай имкон бериляпти. Халқимиз неча ўн йиллардан бери орзиқиб келган бу имкон халқимизнинг ўзига хизмат қилишига эса, зарррача бўлсин шубҳаланмайман.

Чунки биз — оқил ва истеъдодли халқмиз.

Суҳбатимизга нуқта қўйишдан олдин Тўлқин акадан «ҳаққиси уч марта дейишади. Учинчи ҳикоят қани?» деб сўрадим. Тўлқин ака кулди: «Заҳирада ҳам бирор нарса қолиши керак-да». Кейин жиддийлашди: «Ҳикоятлар айтиш бўлса — қочмас. Истасангиз учта эмас, ўнтасини айтиб беришим мумкин. Аммо ҳозир...» Раис қўлларини икки ёнга ёзди, сўнг таклиф киритди: «Яхшиси, сиз сўнгги нуқтани қўйишга ошиқманг. Худо хоҳласа, яна учрашамиз. Айтадиган гаплар кўп».

Ва мен суҳбатга кўп нуқта қўйдим...

Суҳбатдош: Зайниддин РИХСИЕВ.

ГАЗЕТА ХАБАРИ

Амриқонинг «Ньюмонт майнинг корпорэйшн» фирмаси Мурунтов олтин конидаги ташландиқ чиқиндидан тилла «ясаш»га киришди.

«Ньюмонт майнинг корпорэйшн» президенти жаноб Паркарнинг икки йил давомида елиб-югуришлари ҳар қалай беҳуда кетмади. Мурунтов олтин конини ҳамкорликда ўзлаштириш борасида Ўзбекистон билан Амриқо фирмаси ўртасида шартнома имзоланди. Шартномага биноан Ўзбекистон — Амриқо қўшма корхонаси тузилиб, унга «Ньюмонт майнинг корпорэйшн» бир томондан, Ўзбекистон геология ва минерал ресурслар давлат қўмитаси ва Навойи кон-металлургия комбинати иккинчи томондан пайчи бўлиб кирди.

Қўшма корхонанинг самарали фаолиятини таъминлаш мақсадида олти кишидан иборат бошқарув ҳайъати тузилди. Айнан шу бошқарув ҳайъати корхонанинг барча молиявий-иқтисодий ҳисоб-китобини назорат қилиб боради.

Мурунтов олтин кони ишга тушгандан бери қўлланилган технологиялар олтинни бошқа жинслардан юз фоиз ажратиб олиш имконини бермасди. Натижада технология ускуналарининг «тиши ўтмаган» қатламлар тоғ-тоғ бўлиб тўпланиб қолган эди.

«Туркистон», 1992 йил 22 октябрь сони.

Тўлқин ШОЁҚУБОВ:

«ЎЗБЕКИСТОН — БОЙ ЎЛКА»

Ангрендаги «Ўзбекрезинотехника» ишлаб чиқариш бирлашмасида мудофаага мўлжалланган маҳсулот ишлаб чиқариларди. Энди эса давр ўзгарди.

Президент топшириғига биноан бирлашманинг бир гуруҳ жонкуярлари саъй-ҳаракатлари натижасида (11 ой муддатда) енгил машиналар учун шина ишлаб чиқариш цехи қурилди ва биринчи шина намунаси тайёрланганига ҳали ҳеч қанча бўлгани йўқ.

Цехда бу йил 100 мингта автошина ишлаб чиқариш мўлжалланган. Келгуси йилда эса бу рақам 500 мингни ташкил этади.

СУРАТЛАРДА: цех кўриниши ва ишчилардан Р. Юсупов, У. Хўжаев ва цех бошлиғи В. Хайбуллинларни (пастдаги суратда) кўриб турибсиз.

Даврон АҲМАД олган суратлар.

Она тилимиз—бебаҳо бойлигимиз

ТИЛЧИЛАР БОР ЭКАН...

Турк назмида чу мен тортиб алам,
Айладим ул мамлакатни якқалам.

Алишер НАВОЙИ

ЎЗБЕК ТИЛИГА давлат тили мақоми берилганига ҳам уч йилдан ошди. Шу давр ичида жумҳуриятимизда тил соҳасида катта ишлар қилинди. Ўзбек тилининг нуфузи ортди. Унинг номи фақат собиқ Иттифоқ доирасидагина эмас, балки узоқ хорижий мамлакатларга ҳам маълум ва машҳур бўлиб бораяпти. Жамоатчилик ўртасида тил муаммоларига қизиқиш тобора ортмоқда. Бу эса тилшуносликнинг назарий муаммоларини тезроқ ҳал қилишни, тилимизнинг ўз хусусиятидан келиб чиққан ва жаҳон тилшунослиги қўлга киритган муваффақиятларни ҳисобга олган ҳолда, замон талабига жавоб берадиган асарлар яратишни талаб этмоқда. Филология фанлари докторлари, профессорлар: Абдулҳамид Нурмонов, Низомиддин Маҳмудов, филология фанлари номзодлари, доцентлар Акбар Аҳмедов ва Сабоҳат Солихўжаевалар томонидан ёзилган ва «Фан» нашриёти томонидан чоп этилган «Ўзбек тилининг мазмуний синтаксиси» номли китоби ана шундай талаб асосида майдонга келган.

Шу кунга қадар ҳам ўзбек тили синтаксисига бағишланган бир қанча илмий ишлар, дарслик ва қўлланмалар мавжуд эди. Лекин қўлимиздаги китоб улардан тубдан фарқ қилади.

Аввал мавжуд бўлган адабиётларда тадқиқотчиларнинг эътибори кўпроқ шаклга қаратилган ва баъзи ҳоллардагина мазмунга эътибор берилган бўлса, бу китобда шакл ва мазмун диалектикасига изчиллик билан амал қилинади. Маълумки, нутқий фаолият гапириш ва тўшуниш, нутқ ҳосил қилиш ва уни идрок қилиш жараёнларидан ташкил топади. Тақриз қилинаётган китобнинг муҳим томони шундаки, у нутқий жараённинг ҳар икки томонини қамраб олади. Тилнинг тизим (система) эканлигини эътироф этиш, ҳодисаларни баён қилишда тил ва нутқнинг фарқланишига амал қилиш китобнинг яна бир муҳим томонидир.

Монографияда таъкидланишича, нутқий фаолият айрим шахслар орқали намоён бўлса ҳам, аммо у ижтимоий ҳодиса ҳисобланади. Чунки тил тизими мавжудлиги ва у ҳақда алоҳида шахсларда маълум кўникма борлиги учун нутқий фаолиятни амалга ошириш мумкин бўлади. Шунинг учун ҳам ушбу китобда тил бирликларини бевосита кузатиш босқичида юзага чиқувчи нусхаларига (вариантларига) ажратган ҳолда, улар ўртасидаги моҳият ва ҳодисанинг диалектик алоқаси очиб берилади.

Монографияда содда ва қўшма гапларнинг ҳам мазмуний тузилиши таҳлил қилинади.

Анъанавий тилшуносликда синтаксиснинг асосий бирлиги бўлган гапнинг шаклий тузилиши гап бўлаклари орқали изоҳланган бўлса, ушбу асарда шаклий тузилишнинг мазмуний тузилиш бирликларини қандай ифодалаган ҳамда мазмуний тузилиш бирликлари билан боғлиқ унсурлари ўртасидаги муносабатларнинг қандай акс эттирилганлиги ҳақида фикр юритилади. Бу эса бир объектив мазмуннинг қандай синтактик шакллар орқали ифода этиш мумкинлигини ёритишга, яъни тил ифода имкониятларини очишга қулай шароит яратади.

Ўзбек тилшунослигида қўшма гаплар тадқиқотига бағишланган бир қанча асарлар бор. Бу асарларда ўрни билан қўшма гап қисмларининг мазмуний муносабатига ҳам катта эътибор берилади. Лекин бу масалага бағишланган тадқиқотларда ҳеч қачон қўшма гап қисмларининг борлиқдаги воқеаларни ифодалаш даражасига эътибор қаратилмаган эди.

Ҳар бир тадқиқот нуқсонсиз бўлмаганидай мазкур иш ҳам айрим камчиликлардан ҳоли эмас.

Қўшма гапларнинг таркибидаги жумлавий бирликлар миқдорига кўра, оддий ва мураккаб турларга бўлиниши маъқул. Бироқ «период» атамаси остида тушуниладиган синтактик тизимнинг мураккаб қўшма гап билан бирлаштирилиши тўғри эмас. Чунки нутқнинг периодик шакли фикр ифодалашнинг алоҳида бир кўриниши бўлиб, у содда гап, қўшма гап, мураккаб гап, ҳатто бир бутун матн (шеър) ҳолида ҳам учраши мумкин.

Монографияда тилнинг синтактик бирликлари сифатида сўз бирикмаси, гап ва қўшма гап ажратилади. Бу фикрга ҳам тўлиқ қўшилиб бўлмайди. Қўшма гапга берилган таъриф ҳам ғализроқ кўринади. «Қўшма гап ўзаро синтактик алоқа асосида боғланган бир неча гапдан (?) ташкил топган синтактик бирликдир». Бу таърифда «гапдан» сўзи ўрнида «предикатив бирликдан» бирикмаси қўлланса, тўғри бўларди.

Мазкур асар мантиқий изчиллиги, илмийлиги, жаҳон тилшунослиги ютуқлари асосида яратилганлиги билан характерланади. Бундай асар фақат ўзбек тилшунослигидагина эмас, балки бутун туркийшуносликда биринчи маротаба яратилди. Шунинг учун у туркийшуносликнинг улкан ютуғи сифатида таҳсинга лойиқдир.

Муҳаммаджон МУКАРРАМОВ,
Али МАМАЖОНОВ,
филология фанлари докторлари, профессорлар.

ҚОДИРИЙ ҚЎЛИГА ҚАЛАМ ТУТҚАЗДИНГ

Навойи шеъри-ла бутун дунёни,
Қўшинсиз забт этган она тилимсан.
Минг бир балоларни бошдан кечириб,
Оловда ёнмаган жону дилимсан.
Қодирий қўлига қалам тутқаздинг,
Борлиқ жозибангни этдинг намойиш
Чўлпон шеърларида минг бир товландинг
Ўзингсан дилларга берган оройиш.
Ўтли жозибангни ўғирлаган ким?
Мажнун тол сингари нега қаддинг дол?
Қаддинг ва қадрингни тикламоқ учун
Агар керак бўлса, майли жоним ол!
Расул Ҳамзат ҳикоятича,
Хориж элга қилганда сафар
Дуч келибди унга ҳамюрти —
Касби рассом бўлган бир авар.
Шунда улар бир-бири билан
Ғайри тилда қурибди суҳбат.
(Чунки рассом она тилини
Билмас экан, минг афсус, ҳайҳот)
Ўз юртига қайтгач, рассомнинг
Онасини топибди излаб,
Ва ўғлини кўрганлигини
Волидага берибди сўзлаб.
Ўз ўғлини ўлиб кетган деб
Юрган она ўйга толибди.
— Қайси тилда сўзлади, болам? —
Дея бирдан сўраб қолибди.
Алдамабди, онани шоир,
Тўғрисини айтиб солибди.
— Ундай бўлса, ўлганлиги рост, —
Деб онадан жавоб олибди.
Кимки, она тилини, дўстлар,
Унутаркан, демак, ўликдир.
Тил — ҳаётнинг буюк эҳсони —
Унинг билан инсон тирикдир.

Абдураҳмон ҚОДИРОВ,
Булунғур тумани.

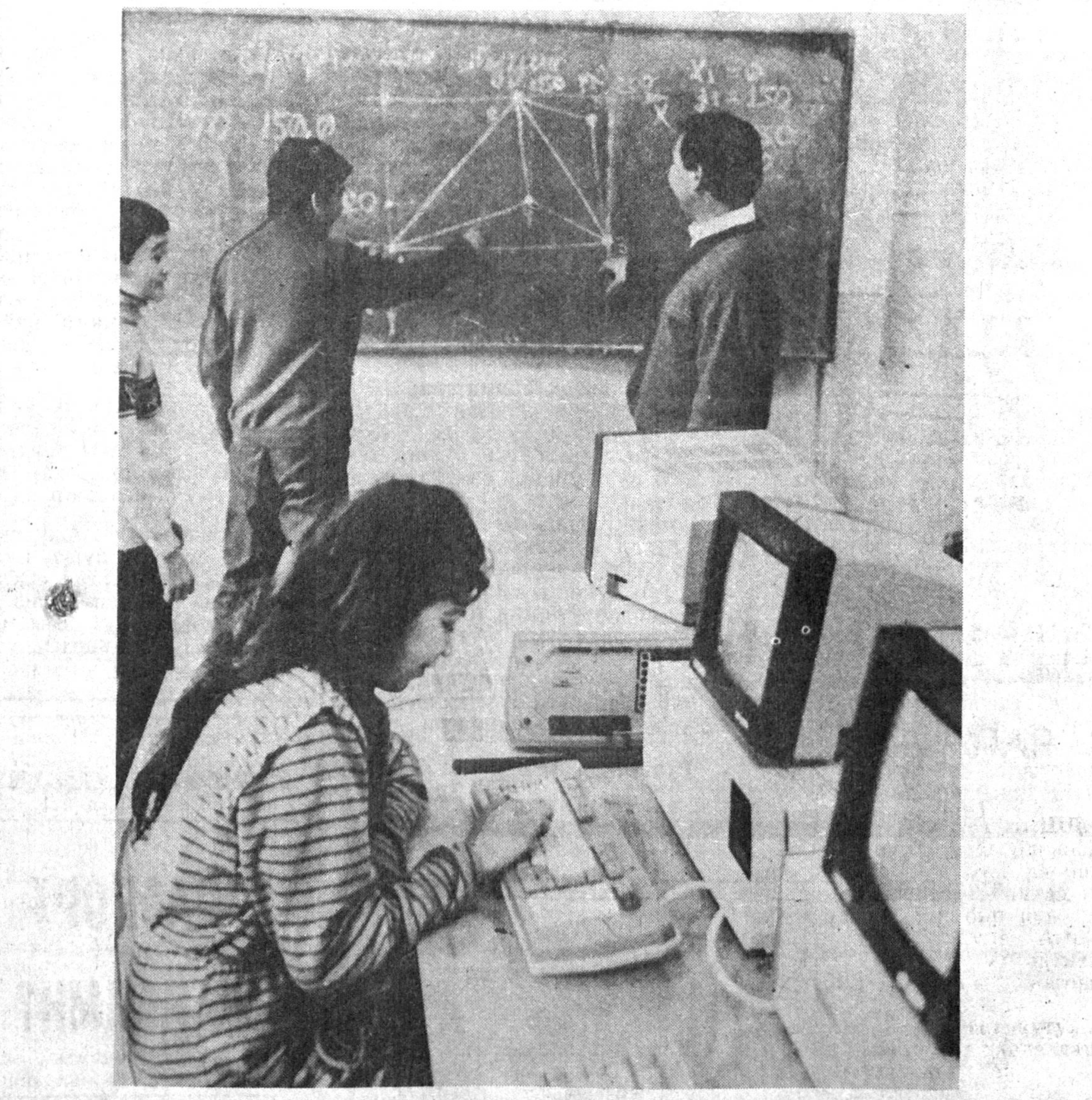

Фақат шаҳарлар, район марказларидагина эмас, қишлоқ жойларда ҳам гимназия, махсус мактабларнинг очилаётганини эшитиб, қувонасан киши. Мана, Ўртачирчиқ районидаги «Ровотак» жамоа хўжалигида гимназия очилибди. Унга тест синовидан ўтган, билими кучли юқори синф ўқувчилари қабул қилинган. Мактаб-гимназия физика, математика, химия ва биология фанларини чуқур ўргатади.

Сиз ушбу суратда компьютер хонасидаги машғулот вақтини кўриб турибсиз.

А. ЗУФАРОВ суратга олган (ЎзА).

Тарихнинг ўқилмаган саҳифалари

МИРКОМИЛБОЙ КИМ ЭДИ?

ЁКИ МИЛЛИОНЕРНИНГ ҚИСМАТИ

Мустақиллик нималигини, унинг қадр-қимматини англаш, тушуниш учун биз миллий озодлик курашининг энг фидойи, улуғ сиймоларига мурожаат этдик. Улар 70 йил бурунги сабоқлари билан онгимизда, фикримизда жонландилар. Матбуотда Беҳбудий, Фитрат, Чўлпон каби элпарварларнинг публицистик, бадиий-илмий асарлари қайтадан узлуксиз босилмоқда. Уларнинг сабоқ-таълимоти онгимизга тоза нурдай ёғиб кириб келди. Мустақилликнинг туғилиши, айни пайтдаги болалиги ҳақиқатни англашга интилишдан бошланди. Босмачилик, жадидчилик, туркчилик каби тарихий-ижтимоий ҳодисалар, тарихий шахслар ҳақиқати эҳтиросга чулғанган иштиёқ-ихлос билан ўрганилмоқда.

Тарихий-ижтимоий ҳодисалар ҳақида фикр юритганда тарихни сохталаштириш, унинг ҳақиқий қиёфасини тиклаш деган гапларга ўрин қолдирмаслик учун аввало тарихий фактлар тўғри ёритилиши ва шу фактлар устида холис мушоҳада юритиш лозим бўлади. Бу барчага маълум ва ўта содда ҳақиқат. Аммо бу ҳақиқатни амалий жараёнга олиб кириш учун озгина журъат керак. Босмачилик, жадидчилик, туркчилик ҳақида бугун ҳамма оғиз тўлдириб гапириши мумкин. Лекин икки-уч йил бурун бунга ҳамма ҳам журъат эта олмаган эди. Ва бугунги кунда ҳам яна бир тарихий-ижтимоий ҳодиса-панисломчилик ҳақида гапириш учун ҳамон журъат етмаяпти.

Дунёда, шунингдек, ижтимоий ҳаётда ҳам ҳеч қандай сабабсиз бирор бир ҳодиса юз бермайди. Ҳар қандай ҳодисанинг юз бериши учун сабаб — туртки бўлиши шарт. Биз баъзан шахс ихтиёридан ташқаридаги мана шу сабаб ҳақида доим ҳам тўғри хулоса ясай олмаймиз. Панисломчилик ҳодисасининг пайдо бўлиш сабабини ойдинлаштириш учун тарихга холис ёндашишгина кифоядир.

Маълумки XIX асрда капиталистик Оврупонинг Шарққа мустамлакачилик юриши бошланди. Панисломчилик мана шу босқинга қарши курашнинг бир шакли сифатида вужудга келди. Талончилик, хўрлаш, қон тўкиш каби Ғарб мустамлакачилигининг хусусиятига айланган сифатларни ҳеч ким инкор этмайди. Шундай экан, бундай ёвуз ҳаракатга қарши курашишнинг ҳар қандай шакли ҳам адолатдандир.

Тарихчи А. Ашкаруни ва Х. Габидуллинларнинг «Русияда панисломчилик ва пантуркчилик очерклари» (1931 йил, ўрисча) китобида полиция департаментининг директори вазифасидаги капитан Белицкийга тегишли маълумотномалардан бирида панисломчилик ғояси 19-аср сўнгида Африкада, Абиссиния ва Судан оралиғидаги Матаама шаҳрида пайдо бўлганлиги айтилади. Бу ғоянинг вужудга келиш сабаби Африка ҳудудининг оврўполиклар томонидан босиб олинишига боғлиқликда кўрсатилади.

Панисломчилик қаерга ёйилмасин, у ерда албатта босқинчилик асоратига дучор бўлган, ҳимояга муҳтож халқлар яшаган. Масалан, фақат араб мамлакатларинигина оладиган бўлсак, уларнинг барчаси мустамлакачилар чангалига тушиб қолган давлатлар эди.

Туркистонда ҳам бу ғоянинг ёйилиши Чор мустамлакачилигидан кейин бошланган. Бу ғоя билан бирга жадидчилик, туркчилик ғоялари ҳам яшаган. Аммо уларни бир мақсад — Ватанни мустамлака чангалидан қутқариб олиш мақсади бир-бирини инкор этишдан сақлаб турган.

Туркистонда панисломчилик кучайган сари чор ҳукуматининг ташвиши орта бошлади. Нафақат Кавказдаги Шомил қўзғолони, балки 1873—75 йиллардаги Пўлатхон қўзғолонидан тортиб, бутун чор маъмуриятини катта ташвишга солиб қўйган 1898-йилги Дукчи эшон қўзғолони ҳам панисломчиликнинг тарғибот-ташвиқоти натижасида вужудга келган эди. Бу ҳаракатга қарши чоралар кўрила бошланди. Боя эслатилган китобнинг 101-бетида келтирилган ҳукуматга тегишли бир ҳужжатдан қуйидаги сатрларни ўқиймиз: «...юқорида айтилганлардан кўринадики, панисломчилик бу энг аввало мусулмонларнинг мавжуд империядаги давлат тузумига қарши ҳаракатидир».

Русия мустамлакаси мусулмонларини панисломчилик ғояси бирдамликка, бирлашишга, бир муштга айланиб, босқинчиларга қарши курашга чорлар эди. Бу чорлов мустамлакачилик сиёсати дастурининг энг муҳим ва энг муҳим бандига қарши қаратилган эди. Бу банд ўрис шовинистлари дастурига мустамлакачиликка фатво берган Пётр биринчи томонидан киритилган. У (совет тарихчилари сохта деб хулоса чиқарган, лекин чет элда бир неча бор нашр этилган) ўз «васияти»да мусулмонларни тобеликда сақлаб туриш учун шиа ва суннийлар ўртасидаги келишмовчилик жуда ҳам қўл келишини уқтирган эди. (Данилова «Улуғ Пётрнинг «васияти», Труди историко-архивного института, М., 1946).

Ўрис мустамлакачилари бу таклифдан ўз вақтида жуда ўринли фойдаланишди. 1910 йилда, Бухорода жадидчилик, панисломчилик ҳаракати кучайган, унинг матбуоти — таъсири маҳаллий халқ оммасига кенг ёйилаётган бир пайтда шиалар ва суннийлар ўртасига низо солинади, икки мазҳаб вакиллари бир-бирини қиради, натижада Бухорода сиёсий-маърифий ҳаракатчилик сусаяди. Кофирларга қарши уюшаётган халқ ўртасига ихтилоф тушади. Бу ҳодиса бизга совет империясини сақлаб қолиш мақсадида кечаги кундаги диндош халқлар ўртасига солинган ихтилофни эслатади. Икки империя тузумининг бир хил сиёсати бир хил — бир-бирига ўхшаш ҳодисаларни вужудга келтириши нақадар табиийдир.

Асримиз бошида панисломчилик мана шундай сиёсатга қарши тарғибот олиб борди. Мустамлакадаги халқлар бир-бирига дўстона муносабатда бўлишлари лозимлиги, мустамлакачи душманга, у қайси миллатга мансуб бўлмасин бирлашиб курашиш ҳақидаги ташвиқотлар, жиҳод байроғи остидаги фикрий курашлар халқлар онгига сингиб кира бошлади.

Шу ўринда Бухородаги ижтимоий ҳаракатчилик билан Туркия ўртасидаги алоқаларга ҳам тўхталиб ўтиш лозим. Бухородаги «Ёш бухороликлар» партияси Туркиядаги «Ёш туркчилар» партияси таъсирида тузилган эди. «Ёш бухороликлар»нинг ташкилотчиларидан бири, Бухоро жадидчилик ҳаракатининг йирик вакили Фитрат «Бизда (яъни Бухорода — **У. С.**) жадидизмнинг биринчи даври панисломизм байроғи остида юрди» деб ёзган эди. Марказий Архивдан олинган 1911 йилга тегишли ишончли бир ҳужжатда Бухорода иккита сиёсий партия борлиги, биринчиси «Ёш бухороликлар», иккинчиси консерваторлар партияси эканлиги, «Ёш бухороликлар» уюшган, бевосита Туркия ва Афғонистон таъсиридалиги учун хавфли душманга айланиши ва Бухорода жиддий қўзғалишларга сабаб бўлиши мумкинлиги айтилган эди.

Туркия билан алоқаларга нафақат «Ёш бухороликлар» партияси, балки ундан аввалроқ амирлик ҳам аралашган. Бу ҳақда 1930 йил нашр этилган тарихчи П. Г. Голузонинг «Туркистон — мустамлака» китобидан қуйидаги парчани келтирамиз: «Панисломчилик ҳаракатида Бухоро хонлигининг (?) қушкалон, қушбеги (бош вазир), закотчи, Чоржўй беги, унинг қушбегиси ва бошқа шунинг сингари катта амалдорлари ҳам бор эди. Охранка ҳатто амирнинг ўзини ҳам «Ҳижоз темир йўлини Макка ва Мадинагача етказиш учун 1901 йилда 100 минг сўм (бунга қушбеги ва хонзода ўз томонларидан яна юз минг сўм қўшиб бердилар) иона қилишда айблайди. Бу иона «бутун дунёдаги исломга ёрдам бериш ва уни яратиш мақсади билан қилинган» эмиш. Бундан бошқа амирни панисломизм бошлиғи бўлган машҳур Қрим тотори Исмоилбей Ғаспринский билан алоқаси бўлди, деб айблайдилар. Охранка Ғузор беги бўлиб турган Саид Акрамхон (амирнинг амакисини) русларга қарши ҳаракатнинг... бошида турарди, деб маълумот берди».

Амирлик ҳам ўрис империяси вассали — тобелигида қолишни хоҳламасди. Шунинг учун ҳам амир чўчиб бўлса-да, панисломчилик ғояларига, тараққийпарварлар ташвиқотига хайрихоҳлик билдирди. Амирга қўйилган яна бир айблов унинг машҳур тараққийпарвар, улуғ маърифатчи Ғаспринский билан алоқада бўлганлиги эди. Тарихдан маълумки, 1883 йил Исмоилбей Ғаспиринский Тошкент, Бухорога саёҳат қилганди. Амир Абдулаҳад билан учрашган, у билан сиёсий, маърифий мавзуда суҳбатлашган. Суҳбат амалий натижа билан тугаган; Ғаспринский ўзи тузган янгича ўқув методи — «усули жадида» мактабини Бухорода очишга рухсат олган.

Туркия ва Афғонистон панисломчилик ғоясининг тарғибот марказлари эди. Туркия мавжуд халифаликни кучайтириш эмас, айни вақтда мана шу халифалик ҳалокат ёқасида эканлиги, унинг фуқаролари — мусулмонлар мустамлака истибдоди мазлумлигидаликлари учун ҳам бу ғоя тарғибининг марказига айланган эди. 1912 йил июлида Шарқий Туркистонга турк полковниги Аҳмад Камол юборилади. Қошғарда у панисломчилик ғояларини бутун Ўрта Шарқ бўйлаб ёювчи марказ ташкил қилади. Бу марказ аъзолари Туркистон бўйлаб ҳам сафарга чиқиб, ўз ғоялари ташвиқотини олиб бордилар. Ўзининг адабий-сиёсий фаолиятининг бошланиши, унга таъсир кўрсатган омил ҳақида ҳикоя қиларкан, машҳур адиб, шоир Чўлпон ижодий ҳамкори В. Янга қуйидагиларни сўзлаб берган экан: «Мен у ерда (Фарғонада — **У. С.**) бир одам билан танишдим, унинг менга таъсири катта бўлди... У турк бўлиб, Истамбулдаги пантуркистик марказдан Хитой Туркистонига пантуркистик ва панисломистик ғояларни тарғиб қилишга юборилган ва Фарғонада ташвиқот учун тўхтаган эди. У биринчи бўлиб мени катта муаммолар билан таништирди, сиёсий ва адабий фаолиятга кучли қизиқиш уйғотди...»

Русия мустамлакасидаги халқлар ўртасида И. Ғаспринскийнинг таъсири тез ёйила бошлади. Тошкентда Мунаввар Қори, А. Авлоний каби жадидлар полиция департаменти назоратига олинди.

Панисломчилик ғояси биргина Русия империяси мустамлакасидаги халқларнинг улкан иқтидор эгаларинингина эмас, балки дунёга танилган урду шоири Муҳаммад Иқбол, турк адиби Намиқ Камол кабиларни ҳам ўзига жалб қилганди. Чунки улар мусулмонлар ўртасида бу ғоя жуда катта куч ҳосил қилишига ишонишган. Муҳаммад Иқболнинг панисломчиликни муттасирлиги ҳақида тўхталар экан, ҳинд мутафаккири Жавақарлаъл Неру «Шоир мусулмонларнинг қандайдир ишончли маънавий суянчиққа эҳтиёжини қондирди» деб ёзади. (Б. Қосимов «Излай-излай топганим» Т., 1983).

Мазкур фактлар шуни кўрсатадики, Кавказ, Волгабўйи ва Туркистон мусулмонлари орасига ёйилган панисломчилик ғояси ушбу ўлкаларнинг тараққийпарвар, миллатпарвар фидойи шахсларининг озодлик йўлидаги фаолиятларига ижобий таъсир этган.

Шу сабабдан Кавказ, Волгабўйи ва Туркистондаги барча полиция департаментларига панисломчилик ҳаракати, унинг намоёндалари ва матбуоти устидан назорат ўрнатиш зарурлиги ҳақида кўрсатмалар берилади. Шундан сўнг 1910 йилданоқ хавфли шахслар уйида тинтувлар ўтказилди, ҳибсга олишлар бошланди. Матбуот устидан назорат кучайтирилди.

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай, 1911 йили андижонлик машҳур панисломчи-миллионер Миркомил Мирмўминбоев ҳам қамоққа олинади. Унга ўрис миллатига мансуб миршабни сўкканлиги, ўғлининг тўйига ташриф этишган чиновникларни маст ҳолда ҳақорат қилганлиги каби туҳматлар айб қилиб кўрсатилади.

«Шарқ юлдузи» журналининг ўтган йилги 5-сонида муаррих Акмал Акром ўғли ва ёзувчи Х. Дўстмуҳаммаднинг М. Мирмўминбоев ҳақидаги мақолалари босилган. Мазкур мақолаларда тарихий фактлар, маълумотлар холислик билан ёритилган. Тиниқ мушоҳада, ҳақиқатга ташналик мақолалар руҳига сингдирилган. Ҳақиқатан ҳам Миркомил ғаройиб шахс, бутун йиққан бойлигини халқига хизмат эттиришга, унинг маданий-маиший аҳволини яхшилашга сарфлаш ниятида не-не машаққатларни бошдан кечирмади. Биргина фактни олайлик: Андижонда ўз ҳисобидан маданий-маиший иншоотлар қурдирмоқчи бўлган бойга ҳукумат рухсат бермайди. Чунки халқ орасида бойнинг обрўси ортиб, рус амалдорлари нуфузини сўндириб қўйиши мумкин. Бой найранг йўли билан ўз номини «Миркалиш» деб ўзгартириб, Марғилонда мусулмонча шифохона қурдирмоқчи бўлади. Маълумки, у даврда марказий шаҳарлардагина замонавий шифохоналар мавжуд эди. Аммо у ерларда асосан оврўполиклар ишлашар ва даволаниш учун катта миқдорда пул ҳам тўланиларди. Бунга ҳамманинг ҳам қурби етавермасди. Яна бунинг устига мусулмон кишилар ўрис дўхтирларга кўриниб даволанишни гуноҳ деб билишган. Миллий табобат эса тараққиётдан анча орқада қолиб кетган эди. Шу боисдан Миркомилбой мусулмон кишилар хизмат кўрсатадиган шифохона қурдирмоқчи бўлади. Аммо бу иш ҳукуматга маълум бўлиб қолгач, қурилиш ташаббуси сўндирилади.

Марказий архивда сақланаётган яна бир ҳужжатда ёзилишича, Бой масжид, мадраса, шифохона ва бошқа маиший бинолар қурдириш учун ўз ҳисобидан катта миқдорда пул ўтказишни айтган. Уезд бошлиғи Бржезицкий бу таклифни маъқуллаган. Лекин шаҳар фаоллари бунга қаршилик кўрсатишган.

Акмал Акром ўғли биз юқорида қайд этган мақоласида уезд бошлиғининг бой ташаббусларида, у қамалгач эса, суд ишини текширишда «оқилона» иш тутганини, «синчков»лик кўрсатганини айтиб, ҳайрат изҳор қилади. Уезд бошлиғи Бржезицкий ва Миркомилбойнинг муносабатлари ҳақиқатдан ҳам дўстона бўлганми? Йўқ, Миркомилбой умуман номусулмон кишини ёқтирмаган. Уезд

(Давоми 4-бетда).

КЕЧА · БУГУН · ЭРТАГА

● **КЕЧА РОССИЯ** Президенти Борис Ельциннинг Ҳиндистон Республикасига қилган 44 соатлик сафари ниҳоясига етди. Икки мамлакат раҳбарлари «ўзаро ҳамкорликнинг янги самарали сифатлари» тўғрисида музокаралар юритдилар ва қатор шартномалар имзоладилар.

● **РОССИЯДА** «Урал» улкан юк автомобилининг янги модели ишлаб чиқаришга киришилди. Унинг 15 таси Тюмендаги «Лангепаснефтгаз» бирлашмасига юборилди.

● **МОСКВАДА** банклараро валюта биржасида навбатдаги савдо-сотиқ бўлиб ўтди. Унда 1 Америка доллари 572 сўмга пулланди.

● **АМЕРИКАНИНГ** Россиядаги янги элчиси тайинланди. У анча тажрибали дипломат 63 ёшли Томас Пикерингдир. Бунгача Т. Пикеринг АҚШнинг Ҳиндистон, Исроил, Сальвадор, Нигерия ва Иорданиядаги элчиси бўлган. Сўнгги вақтда у БМТнинг вакили лавозимида эди.

● **ҲОЗИРГИ КУНДА** ҳамма нарсанинг қадри ошмоқда. «Олмос» улгуржи-савдо бирлашмасининг маълумотига қараганда жумҳуриятимизда олтин буюмларининг нархи ошган. Уларнинг айтишига қараганда ҳозир 583-пробали олтиннинг бир грамми 4572 сўм турар экан.

● **ТУРКИЯ** Республикаси Бош вазири Сулаймон Демирэл Туркия ўз қуролли кучларини такомиллаштиришга 3 миллиард доллар сарфлайди, деб айтди. Ассошиэйтед Пресс ахборот маҳкамасининг Ар-Риёддан хабар беришича, чоршанба куни кечга яқин Саудия Арабистони подшоҳи Фаҳд, мудофаа ва авиация вазири Шаҳзода Султон билан музокараларни тугатган Бош вазир матбуот учун баёнотида ана шуни маълум қилди.

● **РЕЙТЕР** ахборот маҳкамасининг хабар қилишига кўра, Ироқ Республикаси Президенти Саддам Ҳусайн чоршанба куни мамлакат ҳарбий кучлари генерал штаби билан маслаҳатлашувларнинг навбатдаги даврасини ўтказган.

● **АМЕРИКА** Қўшма Штатларининг уч собиқ Президенти — Ричард Никсон, Жеральд Форд ва Рональд Рейган Президент Билл Клинтонга ва конгрессга ёзилган кескин мурожаатида Босния ва Герцеговинадаги можарога аралашиб, Боснияда халқнинг оммавий қирғин қилишни зудлик билан тўхтатишга даъват этдилар.

ИШЛАГАННИНГ ЗАМОНИ

Бундан роппа-роса бир йил муқаддам Хоразм вилоятининг Боғот туманида «Хитой» кичик корхонаси иш бошлади. Унинг асосчиси 36 ёшли Бахтиёр Матрасуловдир. Биз у билан қисқача суҳбат қурдик.

— Корхона ташкил қилиш фикри асли кимдан чиқди? — сўрайман Бахтиёр акадан.

— Ўзим бошладим. Умуман давр шуни тақозо қиляпти. Мустақил давлатимизни ривожлантиришга биз ҳисса қўшмасак, ким қўшади? Қолаверса, одамзотни яратувчи, дейдилар.

— Бу хайрли ишни амалга оширишга анча-мунча маблағ кетгандир?

— Корхонани ташкил қилдигу, лекин давлатдан қарз олишнинг иложи бўлмади. Сандиқдаги пулларни ҳисобладик. Барибир дўст-биродарлардан қарз олдик. Хуллас, 100 минг сўмдан кўпроқ пул сарфладик.

— Корхонангизда қанча киши ишлайди?

— Ҳозирча беш кишимиз.

— Ўтган бир йил давомида қандай ишларни амалга оширдингизлар?

— Ишни бошлаганда бошладигу, лекин пул тополмай қийналиб қолдик. Ёрдам берадиган бирорта ҳам ташкилот топилмади. Корхона ҳали бирор бир кўзга кўринарли иш қилмаган бўлса-да, уни тугатиб қўймоқчи ҳам бўлдим. Аммо одамларнинг «ишни эплолмади-я», дейишларини ўйлаб, бу фикримдан қайтдим. Бошқа жумҳурият ва вилоятлар билан шартнома туздим. Улардан бизга зарур бўлган молларни келтирдим.

— Маҳсулот ҳам ишлаб чиқараяпсизларми?

— Полосчилик цехини ишга туширдик. Яқин кунлар ичида маҳсулотларимизни сота бошлаймиз.

— Иш бошланишида бирор бир ташкилотдан айтарли ёрдам бўлмади, дедингиз. Ҳозир ҳам шу аҳволми?

— «Боғот» давлат хўжалиги бир йил муддатга пул ёрдам қилди. Биз ундан фойдаланиб, қўшимча фоизи билан хўжаликка қайтарамиз. Умуман, давлат хўжалиги раҳбариятидан жуда мамнунмиз.

— Режаларингиз?

— Меваларни қуритадиган ускуналарни сотиб олишга тайёргарлик кўряпмиз. Уларни олиб келгач, мева қоқлари ишлаб чиқарадиган цехни ишга туширамиз.

— Фараз қилингки, корхонангизга бир миллиард сўм пул беришди. Бу албатта қарзга. Сиз уни нималарга харж қилган бўлардингиз?

— Бу пулларни аввало маҳсулот ишлаб чиқарадиган цехлар қуришга сарфлаган бўлардим. Бундан ташқари халқимиз учун зарур бўлган молларни келтириб, арзон нархда сотган бўлардим.

— Оилада кўпчиликмисизлар?

— Ҳа, оилам ва етти нафар қизим бор...

Суҳбатдош Ҳ. ЖАББОРОВ.
Жумабой ҚОЗОҚ сурати.

БУ КЎҲНА ДУНЁ

ВОҚЕАЛАР · ХАБАРЛАР · ҲОДИСАЛАР

ЯНГИ АЪЗОЛАР КИРИТИЛМОҚЧИ

Америқо Қўшма Штатлари давлат котиби Уильям Кристофер Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик Кенгаши доимий аъзоларининг сафига Германия ва Япония давлатларини қабул қилиш таклифини илгари сурди. Давлат котиби дипломатлар билан учрашув чоғида «дунёдаги туб ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тизимига ўзгартиришлар киритиш мавриди етди», деб айтди.

Маълумки, иккинчи жаҳон уруши йилларида Германия ва Япония иттифоқига қарши курашган ва Ғалаба қозонган Америқо Қўшма Штатлари, Буюк Британия, СССР, Хитой ва Франция — жами беш давлат Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик Кенгашининг доимий аъзолари этиб сайланган эди. Эндиликда СССР парчаланиб кетди. Дунё сиёсатида мафкуравий жиҳатлар эмас, аксинча иқтисодий омиллар етакчилик қила бошлади.

ЎЗОЛ АҚШДА

● ТУРКИЯ Республикаси Президенти Турғут Ўзол тиббий кўрикдан ўтиш ва мамлакатнинг янги раҳбарияти билан учрашиш мақсадида Америқо Қўшма Штатларига жўнаб кетди. Ўн бир кун давом этадиган ушбу сафар чоғида давлат бошлиғи Америқо Қўшма Штатлари раҳбарияти билан жаҳон иқтисодиётига оид муҳим масалаларни, Босния ва Герцеговинадаги танглиқни бартараф этиш йўлларини, Тоғли Қорабоғ теварагидаги сиёсий ва ҳарбий турғунликдан қутулиш шартларини, Туркистондаги ёш мустақил давлатларнинг жаҳон иқтисодий ва сиёсий майдонига чиқиши муаммоларини муҳокама этади.

Қурол бозоридаги янги рақобат

Россиядаги иқтисодий ислоҳотлар ҳарбий-саноат мажмуи корхоналарига таъсир этмасдан қолмади. Мудофаага ажратилаётган маблағ камайтирилмоқда, қурол-яроғ ишлаб чиқараётган корхоналар истеъмол моллари ишлаб чиқаришга мослаштирилмоқда.

Лекин шунга қарамай, Россия жаҳон қурол-яроғ бозоридаги қудратини заррача бўлса-да, йўқотгани йўқ. Бугунги кунда Москва қурол ва жанговор техника экспорти бобида, ҳатто, АҚШ билан рақобатлашмоқда.

«Московские новости» ҳафталигининг «Бизнес» нашрида ёзилишича, бу ҳол АҚШ ҳарбий-саноат доираларини ғазаблантириб юборган. Нега деганда, Россия АҚШнинг луқмасига шерик бўлди-да.

Бу ҳам бир нави, Россия америқоликлар келишиб қўйган битимларнинг тагига ҳам сув қуя бошлади. Масалан, аввалига АҚШдан жами 1,2 миллиард долларлик жанговар техника сотиб олиш ниятида бўлган Хитой кейинчалик бу режасидан воз кечди ва Россиядан 24 та «СУ—27» қирувчи самолёт харид қилди.

Америқоликларнинг «Россия ҳарбий техникаси ғарбникидан қолоқ» деган ташвиқоти ҳам ёрдам бермади. Хитой бундан кейин ҳам фақат Россиядан қурол-яроғ сотиб олиш истагида. Нега деганда, рус техникаси уч-тўрт баробар арзон экан.

«Бизнес уик» ҳафталигининг далолат беришича, Хитой, Эрон ва бошқа Яқин Шарқ мамлакатлари Россия ҳарбий маҳсулотининг асосий буюртмачилари ҳисобланишади. Масалан, битта Эроннинг ўзи Россиядан 110 та самолёт ва 6 дона сув ости кемасини харид қилди.

Россия қурол сотаётганини яширгани йўқ. Аксинча, нефть, газ билан бир қаторда қурол-яроғ экспорти бугунги кунда валюта тушумининг катта қисмини ташкил этаётганини таъкидламоқда. Москваликларнинг фикрича, ҳарбий техникани сотиш эвазига мудофаа заводларини истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришга ихтисослаштиришда зарур бўладиган харажатларни қоплаш мумкин. Шу билан бирга, деб ёзади «БМН», жаҳон бозорида харидоргир маҳсулот ишлаб чиқарадиган мудофаа заводларини қайта ихтисослаштириш зарур эмаслиги хусусидаги гаплар қулоққа чалинмоқда.

Т. НУРМУҲАМЕДОВ.
(ЎзА шарҳловчиси).

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

КЕЛИН ВА КУЁВЛИК КЕЧ НАСИБ ЭТМОҚДА

● **КАНАДА** ҳисоблаш марказининг хабар беришича, бугунги кунда канадалик йигитлар бундан 20 йил аввалгига нисбатан анча кеч уйланишмоқда. Масалан, 1971 йили эрга тегаётган қизларнинг ўртача ёши 22,5 да бўлган бўлса, ҳозир 26 да. Йигитларга эса куёвтўралик 1971 йили 25 ёшда насиб этган бўлса, бугунги кунда 28 ёшда уйланишмоқда.

Бундан ташқари олдинги авлоднинг 90 фоизи фақат бир марта уйланган ва ўша ёстиқдоши билан бир умр яшаган. Бугунги йигитларнинг эса атиги 76,5 фоизи биринчи никоҳга садоқатли яшамоқда холос. Келинларда бу кўрсаткич 77,5 фоизни ташкил этади. Қолганлари 3, ҳатто 4-5 марталаб никоҳдан ўтишмоқда.

ОЙ ЙИЛИ БЎЙИЧА

● **ЖАНУБИЙ** кореяликларнинг ҳар ўнтадан тўққизтаси янги йил қуёш йили бўйича эмас, балки ой йили бўйича кириб келади, деб ҳисоблайди ва шунга амал қилиб янги йилни 23 январда кутиб олади.

Геллап институтининг Жанубий Кореядаги бўлими ўтказган савол-жавоб натижасида маълум бўлишича, ой йилига амал қилувчилар янада ортган, яъни 1990 йили мамлакат аҳолисининг 91,3 фоизи ой йилига риоя этган бўлса, бугунги кунда улар 93,4 фоизга етган.

Сўралганларнинг 98 фоизи янги йилни уйда оиласи ва қариндошлар билан кутишни афзал кўришади. Қолганлари бирор бир ёққа саёҳат қилишади ёки туғилган жойини зиёрат этишади.

ЖАНУБИЙ АФРИКАДА ҲАМ БОЙВАЧЧАЛАР БОР

● **ЙОХАННЕСБУРГДАГИ** «Рембрандт тобакко корпорейшн» ва «Ричман» компанияларининг соҳиби Антони Руперт ЖАРнинг бадавлат фуқароси деб эълон қилинди. Унинг бойлиги 2,8 миллиард ранддан иборат.

Сўнгги 50 йил мобайнида бойваччаликни қўлдан бермай келаётган олтин қазувчи «Англо-Америкэн корпорейшн оф саут Африка» ва олтин сотувчи энг йирик «Бирс» компанияларининг соҳиби Оппенгеймерлар сулоласи эндиликда анчагина пастга тушиб кетди. Улар сармояси 1991 йилда 2,87 миллиард рандни ташкил этган бўлса, ўтган йили бу кўрсаткич 2,5 миллиард рандга тушиб кетди. Миллиардерликнинг учинчи шоҳсупаси «Либерти лайф» воситачилик компаниясининг соҳиби Доналд Гордонга (1,2 миллиард ранд бойлиги бор) насиб этган.

КЕЧА БУГУН ЭРТАГА

● **БИРЛАШГАН Миллатлар Ташкилоти байроғи остида тинчликни сақлаш бўйича ўтказилаётган тарбирларда беш гуруҳ таркибига кирган 133 россиялик ҳарбий кузатувчилар иштирок этишмоқда. Масалан, Фаластиндаги яраш шартлари бажарилишини кузатишда 29, Ғарбий Саҳрои Кабирдаги референдум ўтказиш бўйича БМТ тадбирида 30, Камбоджадаги БМТ муваққат органида 47, Югославиядаги тинчлик ўрнатувчи кучлар таркибида 12 рус ҳарбий кузатувчиси фаолият кўрсатмоқда. Бу маълумотларни Россия Мудофаа вазирлиги матбуот хизмати тақдим этган.**

● **ЧУВАШИЯ Олий Кенгаши сессияси танаффусдан кейин ўз ишини давом эттирадиган бўлди. Сессия мажлисларида спиртли ичимликлар савдосини тартибга солиш, йўл ҳаракатини бузганда олинадиган жарима миқдорини ошириш каби муаммолар кўриб чиқилади.**

● **ЛИТВАДА аҳолига нон меъёр бўйича сотила бошланди. Бу ҳақда миллий телевидение хабар қилди. Энди дўконларда киши бошига икки килограмм қора ва бир килограмм оқ нон сотилади.**

Қалб кўзгуси

ҚАЙТАР ДУНЁ БУ

Қаддини ғоз тутиб, илдам қадам ташлаб келаётган Фозил отани 90 ёшга кирган деб ҳеч ўйламагандим. Ҳали 70 га кирмаган боболаримизнинг ҳассага таяниб юришларига ўрганиб қолганмизми, Фозил отанинг бардамликларини кўриб ҳавасим келди. Бу бардамлик қийинчилик кўрмаганларидан, меҳнатда эзилмаганликларидан бўлса керак, деган ўй ўтди ҳаёлимдан. Суҳбатни нимадан бошлашни билмай кўнглимдагини айта қолдим.

— Эсимни танибманки, меҳнат қиламан, — дейдилар Фозил ота. — Биз асли Чимкент вилоятининг Қорамурт қишлоғиданмиз. Отам билимли ва саховатли киши бўлиб (уни Умар саҳий деб атардилар), болаларга тўғри тарбия беришни, имонли қилиб ўстиришни асосий вазифалардан деб билардилар. 5 ёшимда отам ёрдамида уйда савод чиқардим, кейин эса мактабда ўқишни давом эттирдим. 1927 йиллар ҳамма жойда бўлгани каби бизнинг қишлоғимизда ҳам колхозлаштириш бошланди. Ўшанда мен 24 ёшда эдим. Биз қишлоқ фаоллари биргалашиб, ўз кучимиз билан колхоз туздик. Мен колхоз раисининг муовини эдим. Афсуски яхши кунларимиз узоққа чўзилмади. Кўзга кўринган раҳбарлар бирин-кетин олиб кетила бошланди. Қаёққалигини ҳеч ким билмас, кейин уларга «халқ душмани» деган тавқи лаънат осиларди.

Шундай кунларнинг бирида мени колхоз раиси чақириб қолди. Юқоридан келган вакиллар, эшон ўғли колхозни бошқаряпти, деб устимдан ёзиб кетишибди. Демак, эрта-индин менга ҳам навбат келади. Колхоз фаоллари маслаҳатлашиб, биз сизни ҳимоя қилолмаймиз, қайтанга ўзимиз ҳам тузоққа тушамиз. Ягона чора, шу бугуноқ қишлоқдан чиқиб кетасиз, дедилар. Ўйлаб ўтиришнинг вақти эмасди. Ўша куни ҳовли-жойим, мол-мулкимни қолдириб, болалару икки-уч кунга етадиган озиқ билан йўлга чиқдик. Минг азоблар билан уч кун деганда Тошкентга, Чақар маҳалласидаги қариндошимизникига етиб келдик. Мен эса кўп ўтмай Тошкент чеккасидаги районларнинг бирига ишга кетдим. (Ҳозирги Назарбек районидаги Охунбобоев совхози), У ерда янги ферма туздик, қорамол, қўй-қўзилар сонини кўпайтира бошладик. Кейинчалик ўша фермада 22 йил ишладим. 1965 йили мени пенсияга кузатишди.

Ойнинг ўн беши қоронғу бўлса, ўн беши ёруғ, дейдилар. Фарзандларим қоронғу ва ёруғ кунларимни кўриб, у кунлар азобию роҳатини тотиб улғайдилар. Минг шукрки, улар ота-она, одамлар қадрига етадиган инсофли, диёнатли бўлиб камол топдилар. Катта ўғлим Ахатжон врач, қизларим Муҳтабар, Шарофат ва кенжа ўғлим Бахтиёр ҳам акасининг йўлидан бориб шу касбни танлашган. Абдужалил мен сингари тақдирини колхоз билан боғлаган. Убайдулла институтда, Мукаррама мактабда муаллима, Ихтиёр орган ходими. У «ўзбеклар иши» авж олган йиллари Москоп раҳбарларидан, уларнинг қуруқ туҳматидан анча азият чекди. Аммо ҳақ жойида қарор топади, деганларидек, кўп ўтмай ўғлим оқланди ва аввалги ишига тикланди. Набихон ўғлим шофёр, Ўктамой маданият ходими, Толибжон ва Сойибхонлар савдо ходимлари, Маъсуда ва Маҳбубахонлар эса тикувчилик касбини танлашган.

Худога шукр, 58 нафар набирам, 50 дан ортиқ чевараларим бор. Уларнинг ҳам кўпчилиги олий маълумотли, фан номзодлари. Халқ хўжалигининг турли соҳаларида хизмат қилишади. Келин ва куёвларим ҳам яхши тарбия кўрган оқил ва қобил болалар.

— Мен ҳозиргина ёлғиз ўғилларини кўз қароғида авайлаб вояга етказган, фарзандлари казо-казо раҳбарлар бўлган онахон-отахонларни қариялар уйида кўриб кўнглим вайрон бўлиб келяпман. Ўз жигаргўшаларини қариялар уйига ташлаб қўйган ўзбек йигитларининг бу ишига нима дейсиз, отахон?

— Ота-она дилини оғритган ҳаётда рўшнолик кўрмайди, қизим. Бундайлар мусулмон фарзандлари эмас, худо бехабар, гуноҳкор бандалардир. Эртага уларнинг ҳам фарзандлари ўз ота-онаси йўлини тутишади, буни қайтар дунё дейдилар. Яна ким билади дейсан, ҳамма эканини ўради, дейишадику.

— Гапларимни нокамтарликка йўйманг яна, — дейди Қибрай туман ички ишлар бошқармаси бошлиғи Ихтиёр ака, — мен отамни бахти баркамол, пиру бадавлат кишилардан деб биламан ва ҳамиша уларга ҳавас қилиб, болаларимга отамдай тарбия беришга ҳаракат қилиб яшайман. Отам бизга айтган бир сўзларини ҳеч қачон иккинчи бор қайтармаганлар. Уларда қандайдир бир салобат ва донишмандлик борки, кўпларимиз бобо бўлсак ҳам, отамдан бемаслаҳат бир иш қилмаймиз.

Ихтиёр акани эшитардиму, қариялар уйи ҳовлисидаги ўриндиқ ҳассага суянганича кўпдан бери йўқлаб келмаган ўғли йўлига термулиб: «ўғлимнинг вақти камда, бўлмаса келарди-я» деб бемеҳр фарзандини оқлаётган отахон, «бир йил бўлди кўрмаганимга, неварам катта бўлиб қолгандир», дея унга атаб ўзи тўқиган бир жуфт пайпоқни силаб ўтирган нуроний онахоннинг сиймолари кўз ўнгимдам нари кетмасди. Уларнинг ёш болалардай кўчага термулган, меҳрга зор кўзларига ҳар қандай тош юрак ҳам дош беролмасди...

Гулпошша ЭРГАШХЎЖАЕВА.
Тошкент.

Ҳамза номидаги Давлат мукофотига номзодлар

БАҲО БЕРИШ СИЗДАН

Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов номидаги Қашқадарё вилоят мусиқали драма театри ижодий жамоаси бундан икки йил бурун шоир Тўра Мирзонинг «Амир Темур» драмаси асосида спектакл саҳналаштира бошлаганди. Биринчи уриниш, баҳоли қудрат қилинган меҳнат барибир зое кетмади. Яхшигина асар бўлди. Дастлабки томоша куни мухлислар зални тўлдириб юбордилар. Ҳамма олқишлади. Кейин... Соҳибқирон ҳақида ҳайқириб гапира бошладик.

Энг қувончлиси, Ҳамза номидаги Давлат мукофотига қўйилган саҳна асарлари орасида ана шу спектаклнинг ҳам борлигидир. Қандай баҳолаш элнинг ҳукмига ҳавола.

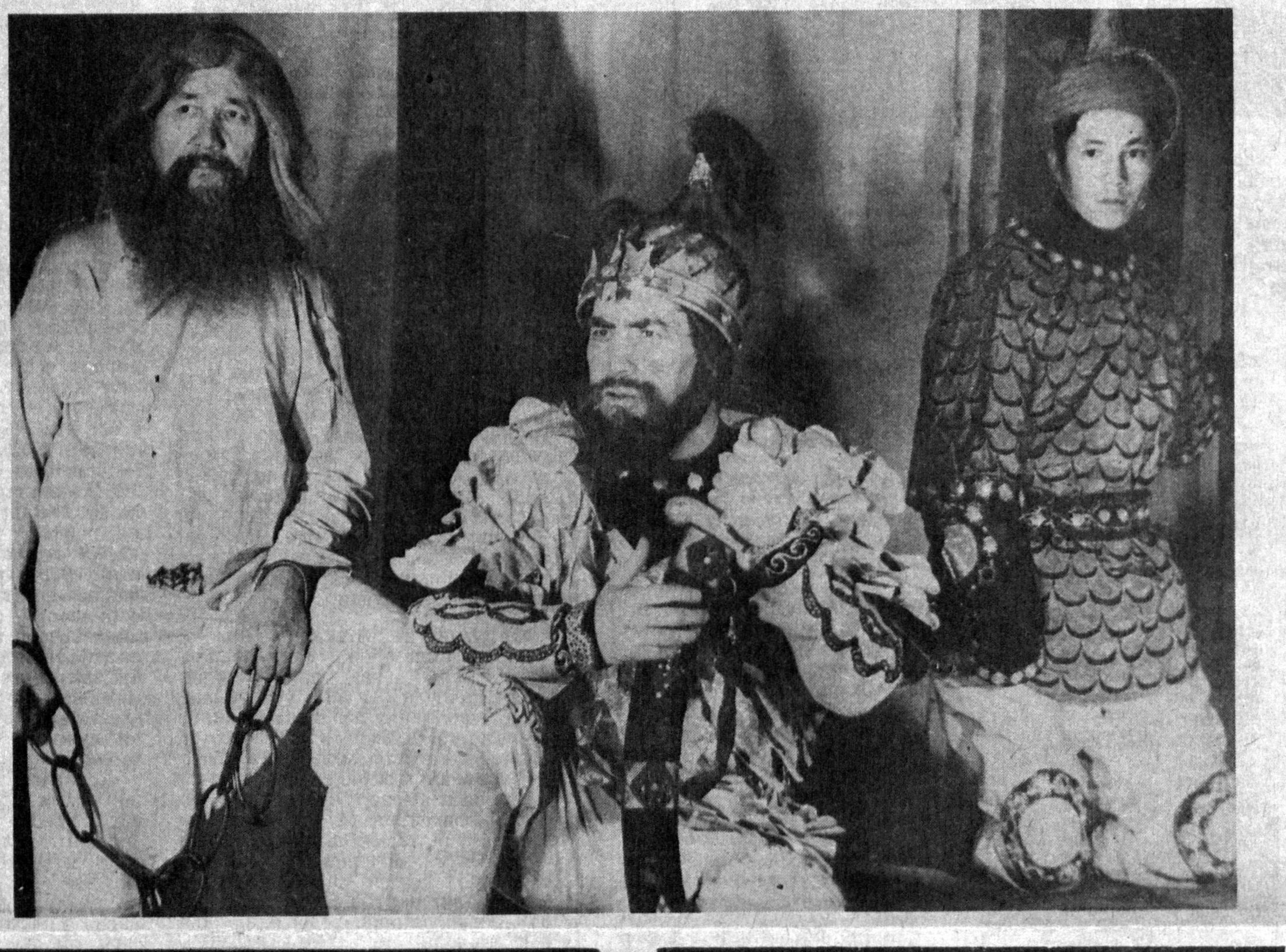

СУРАТДА: шу асардан бир кўриниш. Пири Зиндоний (чапда) ролида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Йўлдошали Раҳимов, Амир Темур (ўртада) ролида Ўзбекистон халқ артисти Омон Беганжиев ва навкар йигит (ўнгда) Илҳомжон Бутунов.

С. МИШИН сурати.

Нуқтаи назар

ПАСПОРТ КЕРАКМИ?

КЎПЛАР сўраб қолади: «Мана энди мустақил давлатнинг фуқароларимиз. Дунё танияпти. Тайёраларимиз тушларимизга кирмаган мамлакатларга учиб кетаётир. Лекин паспортимиз...» Баъзан эса бировлар билиб, бировлар билмай ўзларича мулоҳазалар ҳам билдиришади. Америкадагидай бизлардаям паспорт бекор қилинса бўлмасмикан ё шу бошоғриқ прописка масаласи одамларни роса эзиб юборяпти, шуниям қайтадан кўриб чиқишса... деган гапларни айтишади.

Ана шунда ўзимча ўйлаб қоламан. Умуман паспорт керакми? Бу ёғи сўнгсиз расмиятчиликлар, ҳар хил ҳужжат тўлғазишлар...

Керак! Нега? Майли, яқин ойлар орасида бугун қўлимизда кўтариб юрган «СССР паспорти» ҳеч гап-с[illegible]сиз алмаштирилади. Бу ҳаммамизга аён гап. Шунингдек, усиз ҳеч қандай ишимиз битмайди ҳам. Қолаверса, ҳар бир давлатнинг фуқароси ўзлигини, шахсини ана шу ҳужжат орқали намоён қилади. Агар шу бўлмаса... Йўқ, ҳеч тасаввур қилолмайман. Олайлик, бизнинг шароитимизда, шарқ халқлари табиатида бир-бирига ишонч ҳисси баланд. Ҳеч бир қоғозсиз ҳам, унинг лафз-ҳалолига ишонаверишимиз мумкин. Аммо бугунги шароитда мумкинмас. Нима учун дейсизми?

Бутун дунёга довруқ солган шундай катта, қудратли мамлакат хароб бўлди. СССР энди хариталардан ўчди ҳисоб. Бугун айрим ҳудудларда урушлар, хунрезликлар давом этаяпти. Минг-минглаб қочоқлар тўғри келган ўлкаларда бошпана қидириш билан банд. Чегараларимиз мустаҳкамланди, деб ҳеч бир давлат катта гапиролмайди. Шу жумладан бизда ҳам. Худога минг катла шукрки, юртимиз тинч, осойишта. Фақат бозор иқтисодининг ташвишлари демасак, бу кунлар ўткинчи. Катта йўлга энди чиқаяпмиз. Қийинчиликлар бўлиши табиий. Яна юқоридаги саволга қайтай: паспорт керак. Аввало ҳар бир мустақил давлатнинг ўз паспорти ва қатъий прописка тизими бўлиши шарт ва зарур. Мен ўз тажрибамдан келиб чиқиб айтадиган бўлсам, ҳозирги кунда агар катта шаҳар ва йирик туманларда кўплаб саёқ одамлар, дайдилар, шахси, касб-кори бетайин кишилар изғиб юрибди. Оддийгина мисол: ички ишлар бўлимлари томонидан қўлга олинаётган ва қидирилаётган жиноятчиларнинг аксарияти ана шундай нотайин кишилар. Шу аҳволда қандай қилиб паспорт тизимига эътибор бермаслигимиз мумкин.

Яна бир мулоҳаза: аксарият соҳаларда ўзбекча иш юритишга ўтилди. Фақат бизнинг соҳамизда бу тадбирлар кечроқ амалга ошириляпти. Турли хил иш қоғозларини энди кечиктирмасдан ўз тилимизга ўгиришимиз керак. Хуллас, паспорт ҳаммамиз учун керак экан. Сиз нима дейсиз?

Аҳмаджон ЭРГАШЕВ,
милиция майори.

ЛУҚМА

БУ ҲАМ «ҚУЛАЙЛИК»МИ?!

Айрим ташкилотлар иқтисод, хўжалик ҳисоби ниқоби остида шундай ишлар қилишяптики, уни кўриб ёқа ушлайсиз. Мана қаранг, бир неча йиллардан буён пойтахтнинг агрегат заводи олдидан Кадишев автостанциясигача 48-автобус мунтазам қатнаб келарди. Жуда қулай эди. Аммо, кимларнингдир «ихтироси» билан у Кадишевгача метронинг «Пахтакор» станциясидан қатнайдиган бўлиб қолди. Хўш, савол туғилади? Метро йўналиши бўйича қўшимча маршрут кимга керак бўлиб қолди? Ёки 2-автокорхона раҳбарлари ўз ҳайдовчилари қийналишмасин, деб шундай қарорга келишдимикин? Ахир ишчилар шаҳарчаси томонидан минглаб одамлар, талабалар, самолётсозлик, қишлоқ хўжалиги машинасозлиги корхоналари, 1-Тиббиёт институтига қатнашини, наҳотки, билишмаса?!

Биз ҳозирги кунда ишга ўз вақтида етиб борамиз, деб икки, гоҳида уч автобусга ўтиришга мажбур бўламиз. Автокорхона раҳбарлари бир одамдан икки-уч карра пул ундириш йўлини излаб қолишдимикин? Бу ёғи бизга қоронғу.

Мукаррам ХЎЖАМҚУЛОВА,
ҳамшира.

МИРКОМИЛБОЙ КИМ ЭДИ?

(Боши 3-бетда).

бошлиғи билан фақат иш юзасидангина муносабатда бўлиб турган. Уларнинг бундай «дўстона» муносабатининг сабабчиси пул эди, холос. Чор амалдорларининг Туркистонга хизматга келишлари уларнинг ватанпарварлигидан эмас, балки бойлик тўплашга бўлган нафсларини қондириш сабаб эди. Пул уларнинг Ватан олдидаги бурчини саробга чиқара оларди. 1911 йил Миркомилбой қамалгач, уезд бошлиғидан Бой ҳақида маълумот сўралади. Бржезицкий Миркомилбой бошлиқ шахслар шубҳали эмаслиги, улар сиёсат билан умуман қизиқмай, фақат тирикчилик ишлари билан овора эканликлари ҳақида маълумот беради. Уезд бошлиғининг Миркомилбойни ҳимоя қилиб берган кўрсатмалари охир оқибатда сохта бўлиб чиқади. Натижада Бржезицкий ишдан олинади.

1915 йил сиёсий фаолияти туфайли Миркомилбой яна қамалади.

1916 йилги мардикорликка олиш масаласида Миркомил бошлиқ бойлар халқ тарафида туришган. Мадрайим эшон уйига йиғилган бойлар бир овоздан Миркомилни вакил қилиб, Скобелев—Фарғона шаҳрига, вилоят ҳарбий губернаторига ёш сартлардан мардикорликка олиш ҳақидаги буйруқни ижросиз қолдиришни илтимос қилишни топширишган. Бу ишнинг натижаси муаррих Акмал Акром ўғли айтганидек, номаълум. Марказий Архивдаги 2176-ишнинг 28-бетида қуйидагича маълумот бор; **«Андижон аҳолиси, агар уларнинг илтимоси инобатга олинмаса, бор кучлари билан ўғил ва ака-укаларини мардикорликка беришга қарши туришга қарор қилишди. Аммо ҳали аҳоли ўз бойларининг бу буйруқни бекор қилдиришларига ишонишмоқда».**

Аҳоли бойларга ишонган. Бойларнинг ҳарбий губернаторга боришларининг натижасини шундан билса бўладики, орадан ҳеч қанча вақт ўтмай Андижонда 1916 йилги чор ҳукуматига қарши қўзғолон бошланиб кетади. Айтиш мумкинки, бу қўзғолоннинг бошланишида Миркомилбой сингари бойларнинг ҳам иштироки бор.

Андижонликлар орасида Бойнинг номи ҳали ҳам эслаб юрилади. Лекин унга нисбатан ҳар кимнинг муносабати ҳар хил. Ажойиб адиб Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» романида ҳам унинг номи тилга олинади. Аммо Чўлпоннинг Бойга муносабати ёмон бўлган. Чўлпон билан Миркомилбойнинг шахсий муносабатлари ҳақида ҳозирча бирор тарихий маълумот йўқ. Лекин хотиралардан маълум бўлишича, ёзувчи болалигидан ҳамшаҳари бўлмиш бу бойга нисбатан қўпол муносабатда бўлган. Бунинг сабабини адибнинг отаси Сулаймон боззоз ва Миркомил ораларидаги савдо ишларидаги келишмовчиликлардан деб тахмин қилиш мумкин. Романдаги муносабат жадид образи тилидан билдирилган. Андижонда Бойнинг жадидларга амалий ёрдам кўрсатмагани таъна қилиниб, унга ўрнак қилиб оренбурглик жадидлар ишига кўп мадад бериб турган бой номи тилга олинади. Атрофлича ўйланадиган бўлса, Миркомилнинг нима учун жадидларга моддий ёрдам кўрсатмагани маълум бўлади. Ҳатто масжид, шифохона қурдиришга рухсат этмаган чор ҳукумати Миркомилга маърифий фаолият кўрсатишга изн бериб қўймас эди. Яна шу нарса борки, Оренбург, Қозон жадид ва бойларига нисбатан туркистонликларни қиёсан баҳолаш нотўғри бўларди. Чунки у ердаги жадидларнинг Туркистон жадидларига нисбатан халқ орасида обрўси ва таъсир кучи ортиқ бўлган. Чор Русияси бундан чўчиган ва айрим масалаларда уларга кўпроқ имтиёзлар беришга мажбур бўлган. Шу мулоҳазадан маълум бўладики, Чўлпоннинг Миркомилга муносабати уларнинг шахсий муносабатлари юзасидан кескин тус олган бўлиши мумкин.

Миркомилбойни жадидларга ёрдам бермаганлиги учун жоҳиллик, бир қадар мутассибликда айблашнинг нотўғрилигини яна бир кичик факт ҳам инкор этишга тахмин уйғотади. Адабиётшунос С. Мирвалиев шоир Фурқат ҳақидаги мақоласида (З. Фурқат, Мақолалар тўплами, 1959) шундай сатрларни битади: «Завқий 1898 йил Андижондаги Миркомилбой ҳужрасида яшаб турган дўсти Муқимийни олиб Ўшга ўтган эди». Бу биргина факт мисолида ўз даврининг машҳур шоири Муқимий бекорга Миркомилбой ҳужрасида яшамаганлигини ўйласак, Бой зиёлиларга ҳам ўз вақтида бефарқ қарамаганлигини тахмин қилиш мумкин.

Юқорида зикр этилган мақолаларда «Хўш, нима учун Миркомилбойни учала ҳокимиятдан бирортаси ҳам ёқтирмади?», нима учун у «учала ҳокимият қолипига сиғмади?» каби саволлар қўйилади. Бу саволларга мақола муаллифларининг жавобларидан бизнинг жавобимиз фарқ қилади.

Учала ҳукуматнинг ҳам маҳаллий халққа нисбатан сиёсати маълум: мустамлака сиёсатини нафақат Вақтли ҳукумат, балки большевиклар ҳам давом эттирмоқчи эди. Шундай экан, учала ҳукумат билан ҳам Миркомилбой келиша олмас эди. Чунки, Миркомилбой панисломчи, панисломчилик ғоясининг тарғиботчиси эди. Бу фикримизни унинг ҳозирча тарихий ҳужжатлар билан ёритилган 10-йиллар фаолияти ва унга тегишли марказий давлат Архивидаги полиция департаментининг Туркистондаги панисломчилик ҳаракатига доир тузган ишларида сақланган маълумотлар исботлайди. Чор ҳукумати икки марта сохта туҳматлар билан Миркомилбойни қамоққа ҳукм қилди. Эркин фаолият кўрсатишга йўл бермай, уни доимий назорат остида сақлади. Вақтли ҳукумат эса уни судхўрликда айблаб, ишини судга оширди. Суд қилишга улгурмай, Вақтли ҳукумат большевиклар томонидан ағдарилди. Большевиклар Миркомилбой масаласини пайсалга солиб ўтирмади, отиб ташлашди—қўйди. Чунки панисломчилик большевиклар йўлбошчиси Ленин учун ҳам ўз ғояларини амалга оширишда олдга тушадиган катта тўғаноқ эди. Ленин: «Европа ва Америка империализмига қарши озодлик ҳаракатини хонлар, помешчиклар, муллалар ва шулар кабиларнинг позициясини мустаҳкамлаш билан қўшишга уринувчи панисломчилик ва шу каби оқимларга қарши кураш олиб бориш зарур...», деб уқтирган эди.

Ҳа, Миркомилбой учала ҳукумат қолипига ҳам сиғмади. Чунки у ўз халқининг мустамлакада эмас, озод яшашини истар эди. Ўзи каби уддабурон бойларнинг эркин, тазйиқ-таъқиқсиз иш юритишини хоҳлар эди...

Улуғбек СУЛТОН.

ТИЛСИЗ ЁВДАН ОГОҲ БЎЛИНГ

Халқимизда ўт балосидан, сув балосидан асрасин деган гап бор. Инсон измига бўйсинувчи олов баъзан катта фожеаларга сабаб бўлади. 1992 йили ва янги йилнинг ўтган вақти ичида республикамиздаги давлат корхоналари, ташкилотлари ҳамда фуқароларимиз уйларида кутилмаган ёнғинлар содир бўлиши ҳоллари учраб турибди.

Ўтган йилдаги ёнғинларни ҳисоблаб чиқсак, уларнинг 67 фоизи фуқароларнинг турар-жойларида содир бўлган. Ёнғинларнинг ҳар бешинчисида фуқаролар тан жароҳати олишган ёки ҳаётдан эрта кўз юмишган.

Янги йилнинг ўтган 20 куни ичида республикамизда 584 та ёнғин содир бўлиб, келтирилган зарар 6 миллион сўмдан ошиб кетди. Энг ачинарлиси шуки, бўлиб ўтган ёнғинлар натижасида 15 киши оламдан кўз юмди, 36 киши эса турли даражадаги тан жароҳати олдилар. Масалан, 1993 йилнинг 7 январида Қашқадарё вилоятининг Қарши шаҳридаги Красноармейский кўчаси, 75-уйда истиқомат қилувчи фуқаро Н.нинг хонадонида газ асбобларининг носозлигидан юз берган ёнғин натижасида 8 киши ҳалок бўлди, улардан учтаси ёш болалар эди. Шу йилнинг 11 январида Қорақалпоғистон Республикасининг Мўйноқ шаҳридаги Бердақ кўчаси, 1-уйда истиқомат қилувчи Досқуловлар оиласида содир бўлган ёнғин натижасида икки гўдак вафот этди, яна бири эса шифохонага тушди. Бу ёнғиннинг сабаби шундай: катталарнинг бепарволиги натижасида учта ёш бола уйда қаровсиз қолиб, гугурт чақиб ўйнашган. Натижаси эса фожиали тугаган.

16 январь куни Самарқанд шаҳрининг Известия кўчасидаги 9-уйнинг 85-хонадонидаги ёнғин натижасида ҳам икки киши ҳалок бўлган. Ёнғин сабаблари аниқланмоқда.

Иситиш асбоблари олдида ўтин, кийим-кечак ва бошқа нарсаларни қуритиш, ўчирилмаган кулни иморат ва бинолар яқинига тўкиш, ёнувчи материалларни печкалар атрофида сақлаш умуман таъқиқланади. Газли печлардан фойдаланувчилар эса тун маҳаллари печларни яна бир бор кўздан кечирсалар ҳамда газ плиталаридан уйларни иситишда фойдаланмасалар ўзларини, яқинларини кўнгилсиз ва фожиали воқеалардан сақлаган бўладилар.

Р. ЖЎРАЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ЁСБ катта муҳандиси, ички хизмат катта лейтенанти.

Келгуси сонда:

● МУҲАББАТНИНГ ТОРЛАРИ НЕЧТА?

● БОЖХОНАДАГИ ОЛИШУВ

Газета саҳифаланаётганда:

ЎЗБЕКИСТОН ВАҚТИГА ЎТИЛАДИМИ?

Ўзбек тилига давлат мақоми берилганига қарамай, Жиззах темирйўл шоҳбекатида тайинли иш қилингани йўқ. Бу ерда ҳамма ёзувлар, ҳатто поездлар ҳаракати жадвали ҳам рўс тилида битилган. Боз устига йўловчилар учун етарли шарт-шароит йўқ, кутиш залида ёш болали оналар, уруш ва меҳнат фахрийларига махсус хоналар ажратилмаган. Шаҳар билан телефон алоқаси ўрнатилмаган. Бу камчиликларни бартараф этиш, аҳолига қулайлик яратиш учун кимдир кўрсатма бериши керакмикан?

Шоҳбекатда хаёлимдан яна бир фикр кечди. Фақат Жиззахдагина эмас, бутун республикамизда темирйўлчилар «Москва вақти» билан ишлашмоқда. Ўзбекистон вақтига ўтиладиган кун қачон келади?

И. ЖЎРАЕВ,
ЎзА мухбири.

Бош муҳаррир: Жаббор РАЗЗОҚОВ

Таҳрир ҳайъати: М.АБДУСАМАТОВА, А.АҲМЕДОВ (*бош муҳаррир ўринбосари*), Н.ЖАЛИЛОВ, К.ЖУМАНИЁЗОВ, К.РАҲИМОВ, З.РИХСИЕВ (*масъул котиб*), Қ.ЭШМАТОВ.

Таъсис этувчилар:
ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАР ИТТИФОҚИ МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИ
ва
"ТУРКИСТОН" ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ
газета 1925 йил 8 февралдан "Ёш ленинчи" номи билан чиқа бошлаган.

ТАҲРИРИЯТ:
хатлар ва оммавий ишлар – 32-56-57; ёшлар сиёсати ҳамда фан ва халқ таълими – 32-57-93; ижодкор ёшлар – 32-57-52; иқтисод, қишлоқ ёшлари, спорт ва ватанпарварлик – 32-55-81; ахборот ва бадиий безаш – 32-53-98; тижорат – 32-58-48; қабулхона – 32-56-58.

МАНЗИЛИМИЗ:
700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй.
Нашр кўрсаткичи: 64607

Газетамиз ҳафтанинг сешанба, пайшанба, шанба кунлари чиқади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди ва таҳлил этилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахоаси. Чоп этиш вақти соат 20.30 га белгиланган. Чоп этиш учун 19.00 да имзо чекилди. Буюртма Г—21